Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 26 (9708) | 1975 чылдың январь 31, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Идеология ажылдакчыларының бүгү-ария чөвүлел хуралы Москвага январь 29-та доозулган. Ажыл-ишчи ол ужуражылышкынның киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречконуң «СЭКП ТК-ның шинтпирлеринге дүүштүр ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринге идеология ажылының сорулгалары» деп илеткелин чугаалашкан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери дайынчылар Коммунистиг партияның шылгарыңгай политиказын, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле ук партияның эш Л. И. Брежневке баштаткан Төп Комитединиң болгаш ТК-зының Политбюрозунуң хөй талазлыг, могаг чок ажыл-чорудулгазын бүгү совет улус-биле кады изни-биле чүүлдүзүнүп, чаңгыс эп-сеткилдиг деткиш турарын илергейлээн. Массаларның чогаадыкчы күжүнге ханы бүзүрелдиг СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чылда) Пленумунуң шинтпирлерин болгаш СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын коммунистер, бүгү дайынчылар улуг сорук киришкиниг хүлээп ап турарын ораторлар чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң командирлеринге, политажылдакчыларына, пропагандистеринге болгаш агитаторларына, бүгү идеология ажылдакчыларына кыйгырыын чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

СЭКП Төп Комитединге чорудар чагаа улуг сорук киришкиниг хүлээп алдыган.

(СЭТА).

«САЛЮТ-4» УЖУДУУШКУНУН ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Алексей Губарев биле Георгий Гречко эртем ажылының орбитага ужудуушкун кылыр «Салют-4» станциязынга он чедяги болгаш он сески ажыл хүннериниң программазын күүсеткен.

Астрофизика шенеделерибиле капсырлаштыр октаргайның чүүл-бүрү өртемчейлериниң рентген херелдериниң байдалын улам ыңай шинчилээр ажылдарны чоруткан.

Чиңгир-кызыл херел спектрометр-телесковунуң дузазы-биле Ай, Чер солаңгызының херелдерин чиңгир-кызыл өң спектринге дүүштүр демдеглеп алыр ажылды кылган.

Космонавтыларның дыңнадып турарын болгаш телеметрия медээлериниң барымдаалаарын ёзугаар алырга, станцияда тургускан системалар биле эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап чоруп турар. Эштер Губарев биле Гречконуң кадыының байдалы эки. «Салют-4» станцияның ужудуушкуну үргүлчүлевишаан. (СЭТА).

ХУУСААЗЫНДА ДУЖААР

Бистиң республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдеринге амгы үеде капитал тудуг эң улуг болгаш харыысалгалыг рольду ойнап турар. Беш чылдың эрткен чылдарының дургузунда бистиң тудугжуларывыс үлетпүр, чурттарга, культура албан черлериниң тудуун калбартыр талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылган. Ооң мурнундагы үе-биле деннээрге 1,8 катап хөй хемчээлдиг кол фондуларны ажыглалга киирген. Ол-ла үениң дургузунда тудуг монтаж ажылдарының хемчээлин 35 хуу өскен.

Тус-тус тудуг организацияларындан «Тыва көдээ тудуг» трестиң Бай-Хаакта, Шагаан-Арыгда болгаш Каа-Хемде мехколониаларының, «Тыва тудуг» трестиң, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, № 1 оруктудуг эргелелиниң коллективтериниң каш чыл улаштыр доктаамал эки ажылдап, планда көрдүнген капитал салыышкыннарны чедиишкиниг шиңгээдип, өскелерге мурнакчы үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Ындыг болзажок тудуг-монтаж ажылында улуг четпестернин барын демдеглээр херек. Беш чылдың дөрт чылдарында капитал салыышкыннарны шиңгээдип алырының планы 90,7 хуу, а тудуг-монтаж ажылдарының планы 92,8 хуу күүсеттинген бооп турар. Ажыглалга кирер хуусаазы узамдыккан болгаш шала туткан объектилерде 31,6 млн. рубль ажыг күрүненнің акша хөреңгизи ажыглал чок чыдып турар.

1974 чылдың күрүне планын бисте керээ ёзугаар ажылдап турар 30 тудуг организациязының 18-зи күүсетпээн, ынчангаш 10,8 млн. ажыг рубльдің капитал салыышкыны чедир шиңгээттинмээн.

Күрүне планында кирген объектилерниң чогуур хуусаазында ажыглалга кирбейн турарының кол чылдагааны үүдел дээрге, керээ ёзугаар ажылдаар кол тудуг организацияларының болгаш чагыкчыларның ук объектилерге хереглеттинер тудуг материалдарын болгаш дериг-хереклерни баш удур эки четчелеп албайн эгелеп, ол тудугларны доктаамал кылбайн, сезоннуг ажыл хевирлиг кылып турарында. Ооң уламындан кайы-бир объектиге тургузар дериг-хереклер чок апаарга азы кандыг-бир хевириңг тудуг материалы төне бээрге, ук тудугну ара соксаткаш, база бир өске объектини тудуп эгелээр шын эвес практика үргүлчүлеп турар.

Бо бүгүнүң түннелинде ажыглалга кирбестээш туруп берген объектилер көвүдеп турар. Амгы үеде республиканың тудуг организациялары бир муң хире улуг-биче объектилерни тудуп турар. Мынча хөй тудугларга кижи күжү-даа, материал-техниктиг курлавырлар-даа чашканналып, тудуг бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун кудуралып, тудуг-монтаж ажылдарының хуусаазын узамдыктырып, бот-үнезин аартадып турар. Бисте туттунуп турар ол бүгү объектилерге Тываның бүгү тудугжуларын онаай үлептер болза, бир объектиге-ле 6—7 кижи онаажыр. Ажылчын күжүн, тудуг техниказын бо хире хөй санныг объектилерге чашканнап тургузарга тудугжуларның күш-ажылы болур чогууру-биле организастаттынмайн, краннар болгаш өске-даа техника-биле чедир хандыртынмайн турар. Ол хөй объектилерни тудуг материалдары-биле доктаамал четче хандырары-даа бергеден турар.

Чайладыр кылып келген хөй санныг объектилернин тудуу узамдыгын туруп бээрге чылдың сөөлгү айларында кайы-бир тудугже хөй санныг кижилерни (харын-даа бүгү республикадан) мобилизастаар шын эвес практика сөөлгү үеде тыптып келген. Ону буруу шавар херек. Чүге дээрге чаңгыс объектиге чыл төнчүзүнде чүс-чүс тудугжуларны, монтажниктерни, шеверлекчилерни чыып кээрге, оларның ажылы янзы-бүрү чылдагааннардан эки организастаттынмас, ынчангаш олар маңаа-даа, эрги ажылдап турган коллективинге-даа орта ажылдаан чок, үнелиг ажыл хүннерин барык куруг тооннуг эрттирип турар. Эрткен чылын чамдык тудуг организациялары («Тыва көдээ тудуг» трест болгаш «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели) ындыг хемчегларни алза-даа, Кызылда мал чеми белеткээр цех, ыяш болбаазырадыр комбинат ажыглалда ам-даа кирбээн.

Тудуп турар объектилерни күрүне планында айыткан хуусаада ажыглалга киирери тудуг организацияларынга, чагыкчыларга болгаш ол черлерде партия организацияларынга хоойлу болур. Ынчангаш үүнүн-даа мурнунда бүгү күштү, курлавырны чыл эгезинден эгелеп ажыглалга хирер объектилерже мобилизастаары чугула.

Доозукчу чылда бистиң тудугжуларывыстың кылыр ажылы тодараттынган. Эрткен чылда-ла турганындан 15 млн. рубль хөй капитал салыышкыннарын декабрь 27-ге чедир шиңгээдири хүлээлгеде айыттынган. Ыяш ажылдап кылыр комбинат, мал чеми белеткээр цех дээн ышкаш эрткен чылдан шилчип келген тудуглардан аңгыда Ак-Довуракты ийиги ээлчээн, алгы заводунуң чаа корпузун, Ак-Довураканы 150 машинага гаражты, тудуг трестериниң баазаларын, чаа Шагаан-Арыгда элээн хөй объектилерни, 1800 баш бода малга, 81 муң баш шээр малга кажааларны, 1 млн. ажыг дөрбелчин-метр чурттарга шөлүн, 1900 өөреникчиге школаларны болгаш өске-даа объектилерни тудуп, ажыглалга киирери — республика тудугжуларының тодарадыкчы чылда дайынчы сорулгазы.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазының саанчызы Зоя Александровна Седипей 1973 чылдың декабрьда тоску беш чыл планын күүсеткеш, үени мурнап чоруп олурар. Мурнакчы саанчы коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы болгаш «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи. Ол тодарадыкчы чылда саап турар инектеринден барын 80 муң килограмм сүттү саап, алган хүлээлгезинден ажыр күүсеткен.

ЧУРУКТА: саанчы Зоя Седипей.
В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ЧӨӨН-ХЕМЧИКЧИЛЕРНИҢ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң шинтпирлеринге, партия Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга, фашистиг Германияны чылча шапкынының төөгүлүг 30 чыл болур оюнга болгаш 1975 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедири дээш Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалдарынга сорук кирген чөөн-хемчикчилер тоску беш чылдың доозукчу чылында улам күжеңиишкиниг ажылдаарын шинтпирлээш, дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган.

Тарылга шөлүнүң бир гектарынга онааштыр 10,5, а суггаттыг черлерден 15 центнерден эвээш эвес тараа культураларының дүжүдүн, картофельдиң 90, ногааның 100 болгаш кукурузаның ногаан массазының 150 центнер дүжүдүн алыр. Тарааның ниити чыылдазын 26 муң тонна чедирер, күрүнеге 5500 тоннадан эвээш эвес тараашы садар. Ниитиниң малынга 48 муң тонна силосту, 15 муң тонна сигенни, 1500 тонна сенажты, 23 муң тонна савацны белеткээр.

Тараа шөлдериниг 36 муң тонна одекта, 1600 тонна минералдыг чемнишчидилгелерни төгер, авиахимиктиг арга-биле 22 муң га черге бок-үнүштербиле демиселди чорудар, 9800 га черге часкы, 6500 гага чайы суггатты чорудар.

Бот-орулга-чарылгалыг 11 звеноларны организастаан, апрель 1-ге чедир хову турлаглаының, тракторларның болгаш кожуг машиналарының септелгезин, а ажаалда техниказының болгаш транспорттуң белеткелин август 1-ге чедир доозар. Кышкы үеде механизаторларның болгаш хову ажылдакчыларының агротехникиг ооредилгезин организастаар, үшкү класстың 180 механизаторларын ооредир болгаш 200 кижиниң мергежилин белидер.

Мыйыстыг бода малдың баш саның 1974 чылдың деңнелиндеп 3,5 хуу, хой, ошкүнүң 7,0 хуу, хаванның 3,0 хуу өстүрер. Төрүүр 100 баш малга онааштыр 90 ангай, хураганы 80 кулуйну алыр. Күрүнеге 3600 тонна эттин, 2850 тонна сүттү, 411 тонна дүктү садар, дужаар малдың ортумак дириг деңзизин бода малды 300, хойну 40, ошкүнү 35, хаванны 100 килограмм чедирер. Малдан алыр продуктуларны күрүнеге садар планын декабрь 25-те күүседир.

№ 463 КМК тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 27-де доозар, пландан ажыр 50 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын кылыр. Куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылгы деңнелден 5 хуу бедидер. 6,8 муң рубльдің тудуг материалдарын камнап алыр, 75 кижини тудугжунуң профессиязынга ооредир болгаш 80 кижиниң мергежилин бедидер.

Чүүк сөөртүлгезиниг чыл планын декабрь 25-те күүседир, пландан ажыр 33 муң тонна чүүктү сөөртүр, 20 муң пассажирлерни аргыштырар. Транспорт ажылдарының ботүнезин чиңгедип, материалдар болгаш артык кезектер чарыгдалын эвээжедип тургаш, 9,9 муң рубльдің камналгазын чедип алыр, 45 тонна кывар-чаар материалдарны болгаш 75 комплект автодугуйну камнап алыр. Декабрь 20-ге чедир 14,3 км оруктуң капитал тудуун, 20 км оруктуң капитал болгаш ортумак септелгезин чорудар.

Бараан саарылгазының чыл планын декабрь 25-те күүседир болгаш чонга пландан ажыр 50 муң рубльдің бараанын садар. Чонга ачы-дуза чедириниң сайгарылга планын декабрь 25-те күүседир болгаш пландан ажыр 8,5 муң рубльдің бараанныг продукциязын бээр. Куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылдаазындан 1,5 хуу бедидер, ачы-дуза чедириниң 7 чаа хевирлерин өнүгээдип алыр.

Социалистиг хүлээлгени районуң партия-ажыл-агый активиниң хуралынга хүлээп алган.

КҮЧҮЗҮ ЧЫЛДА 75 МУҢ КУБОМЕТР

Бистиң республиканың экономиказы кайгамчык шапкын темп-биле хөгжүп орар. Үлетпүрүнүң, аъш-чемниң болгаш өске-даа хереглелдиг бараанларын бүдүрер бедик бүдүрүкчүлүг, амгы үениң нарын дериглери-биле чепсеглеттинген улуг бүдүрүлгелер чыл келген тудум немежип турар.

Оларның бирээзи бо. Кызыл хоорайның адаа, Улуг-Хемниң оң талазында дялги фермазының үстүнде оргулаш шөлчүгешке каш чыл мурнунда тудугжулар келген. Ам ында улуг корпустар туттунган, бажыңнарны өкпең өңнүг будуктарбиле будаан, котельная ажылдап эгелээн, бөрык бүгү цехтерде чылыгны киргген. Бо болза, Кызылдың ыяш болбаазырадыр чаа комбинадының тудуу-дур.

Комбинат амгы үениң нарын дериг-хереклерлиг бүдүрүлгелериниң бирээзи, ында тургускан ийи пилораманың бүдүрүкчүлүү бедик. Олар чылда 75 муң кубометр тудуг материалдарын дилдирер. Кызылдың амгы үеде ажылдап турар бүдүрүлгезинде пилорамалар чылда 36 муң кубометр тудуг материалдарын берип турар. Ынчангаш чаа комбинат ажыглалга бо чылын кирерге республиканың тудугжулары арбын тудуг материалдарын алыр апаар.

Комбинаттың бүдүрүлге чорудулгазын бүрүнү-биле механизастаан. Улуг-Хемниң ол чарында септиг ужу-бажын чалдап боогдап каан, чудуктарны аңаа салдадып эккээр. Краннар болгаш лебедкалар ол ыяшты транспортерларга чүдүрер. Оларны дамчып бар чыткан чудуктар чоонунун, будуктуг, будук чогунуң болгаш дыт, хады, пөжүнүң аайы-биле сорттап, аңылаттынар. Дилдирер дээн ыяштар бетоннап каан улуг хөөлбекке дүлдүнер—аңаа оларның хир, довураан чуур, а кышкы үеде аңаа эргистинер.

Хөөлбектен ук чудуктарны транспортерлар дилдирер цехтиң ийги каъдынга аппаар, ында уннаштыр тургускан ийи пилорама чудуктарны кандыг хемчээлге тургускан негелде ёзугаар дилдирерге, ооң ындында херекселдер тудуг материалдарының узунун барымдаалап таара кескилептерге белеп болган продукция ийги къатка келир. Аңаа оңу сорттап ынаашы, белеп продукция складынче чорудар. Бо бүгү ажылды бүрүн механизастаан, ажылчыннар чүгле механизмнериниг ажылдаарын хынаар хүлээлгелиг.

Ооң аңгыда ыяш харжактар кылыр цехти база ында тургузуп турар. Комбинаттан үнген бокту өскээр сөөртпес, хирээнди, чөвүрээ болгаш өскедаа чарты-чээргенни котельнаяга одаар кылдыр тазырыштырган. Одалга системазын чүгле ыяш артынчызындан одаар болганда улуг хемчээлдиг хыртыңнарны үүрмектээр дээрбейн база тургускан.

Амгы үеде бо объектиде ажыл барык дооступ турар. Чүгле котельнаяның фундаментизин эде кылыр чүүлдер негеттиниг турар.

С. МААДЫ.

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛ

Жданов аттыг совхозтуң коллективи эрткен чылын канчаар ажылдаанын, социалистиг хүлээлгелериниң күүседезин түңнеевишаан, беш чылдың доозукчу чылында сорулгаларын чугаалашкан. Аңаа ажыл-агыйының мурнакчыларын, социалистиг чарыштың тиилекчилерин мактап шаңнаан.

Чарыштың бирги черин Севек-оол Алдын-оол эзлээн. Ол комсомолчу чолаачы чүүк сөөртүрүнүң тонна-километр талазы-биле онааланды 180 хуу күүсеткен, 2821 кг кывар-чаар материалды камнап алган. Тиилекчини «Восход-2» мотоцикл-биле шаңнаан.

Ийги черни эзлээн механизатор Агыы Эдер-оолга турисчи «Найырал» путёвказын халас тывыскан. Трактор-биле чер ажылдап кылырының планын 160 хуу күүсетпишаан, 1004 кг кывар-чаар материалды ол камнап алган.

Төрүүр чүс хойга онааштыр 109 хураганны менди доруктурган, хой бүрүзүнден 2700 грамм дүктү кыргып алган, кышка хынамчалыг белеткепген Кенден Хая чарыштың үшкү черин эзлээн. Ол малчын «Алдын дээрбек» дээр путёвкабиле база халас туристээр аскежиктиг болган.

Д. ШУЛУУ.

Улуг-Хем район.

С. Д. АГБААННЫ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге хөй чылдарда үре-түкнелдиг ажылдааны дээш база торуттуунган хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр Өвүр районнуң «Кызыл түкэ» колхозунуң инек кадарчызы Саая Дутолович Агбаанны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1975 чылдың январь 29.

КЫЛЫР АЖЫЛ ХӨЙ

«1975 чылдың улус ажылагый планын хуусаадан эрте күүседиря база тоску беш чылды чедишкиниг доозары дээш үлетпүр, тудуг, транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле танышкаш, «Сельхозтехника» каттыжыышкынының организациялары болгаш бүдүрүлгелери бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Ында мынчаар бижээн: чыл планын декабрь 28-те күүседир. Пландан ажыр 81 муң рубльдің продукциязын сайгарар. Септелге мастерскаялары бүдүрүлгениң хемчээлин 1974 чыл-биле деңнээрге 16 хуу, а куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8,2 хуу бедидер. Пландан ажыр 72 тракторну, 8 автомашинаны, 20 моторну септээр. Часкы хову ажылдары чорудары-биле колхоз, совхозтарның машина-трактор парыгының белеткелин апрель 1-де доозар. Бүдүрүлгеге 41 чогаадыкчы саналды киргеш, 22 муң рубльди камнап алыр.

Ол коллективтериниг социалистиг чарыжының негелелеринде оон-даа өске ажылдарны кылыры, ону чогуур үезинде амыдыралга боттандырары көрдүнген.

Кылыр ажылдар хөй. Ынчангаш республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери доозукчу чылда ол хүлээлгелерни күүседир дээш күжеңиишкиниг ажылдап киришкен.

И. ОЛДЫРЕВ.

СЭТА-НЫҢ ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

● **ВЕНА.** Каттышкан Нациялар Организациязының үлетпүр хөгжүлдезиниң талазыбиле чөвүлелиниг доктаамал комитединиң сессиязы Венага доозулган.

● **МАДРИД.** Барселона чоогунда Лерид хоорайның карабажыңында политиктиг хоругдалда турар үш испан аш чарлаан. Хоругдатканнар кара-бажыңның хоругдал чурумун чиңгелирин болгаш болчукчулар-биле ужуражыр эрге тыпсырын негеп турар.

Чуртта политиктиг бүгү хоругдатканнарга келдерел көргүзериниг негелдезинге чоокта чаа 160.000 испан ат салган.

● **ПАРИЖ.** Франциянуң президентизи В. Жискар д'Эстэн биле ЕАР-ның президентизи А. Садаттың араызынга база бир ужуражылышкын Парижке болган. Египеттиг президентизиниг Парижке эрттирген ийги хүнүнде нургулайында Египеттиг Франциядан чепсек садып алырының айтырыгларын чугаалашкан деп, Франс пресс агентилел айыткан.

* * *

Президент В. Жискар д'Эстэниг даргалааны-биле энергетикага хамаарышкан планнаашкын талазы-биле төп чөвүлелдиг хуралы Парижтиг Елисей ордузунга болган. Чазактың ол органы даштыкыдан энергетика чиг-эдин садып алырындан чурттуң хамаарылгалыг чоруун эвээжедиринче угландыр алыр хемчеглер системазын төлевилээн.

● **ГАВАНА.** Кубаның журналистер эвилели штаттан дашкаар ажылдаар ажылчыптараачын корреспондентилерин шефке алган. Журналистер эвилели биле биче чер эзлериниг национал ассоциациязының аразынга дугуржулга чарган. Ук дугуржулганы ёзугаар Кубаның солунналары биле журналдарының журналистери боттарының көдээ эш-өөрүнүң ажылышчы мергежилин бедидериниге дуза чедирер.

* * *

Кубаның нефть бүдүрүлгелериниг коллективтери эрткен чылдың бүдүрүлге планын чедишкиниг күүсеткен. Чарлап үүлдүрген түңнелдерни ёзугаар алырга, чурттуң нефть болбаазырадыр заводтары пландан ажыр хөй бензинни, дизель ажылдадыр кывар чүүлдү, чаар материалдарны болгаш өскедаа продукцияны бүдүрүп үүдүргеи. Газ бүдүрери 1973 чылдаазындан 9 миллион кубометр көвүдээн.

● **ВАШИНГТОН.** Төп разведка эргелелиг, истелгениг федералдыг бюрозун кириштирбишаан, разведка эргелелериниг ажыл-чорудулгазын истеп-хынаар комиссия тургузар деп, америк конгресстиг сенады бадылаашкынларының хөй нуруузу-биле шинтпир үндүрген.

● **РИО-де-ЖАНЕЙРО.** Бразилияның мурнуу талазында Уругвай хемниг уунда чурттап турар Гуарани болгаш Канганге аймактарның индейлери кырлып төнериниг кырында апарган. Оларның медицина ачы-дузазын алыр аргазы мырыңай чок. Ынчангаш уруглар өлүрү кончуг көвүдээн, улгады бергеи назылыг хой-хой кижилериниг өкпези зарыг. Ону Рио-де-Жанейродан индей национал фонд дыңнаткан. Ук фонд индей аймактарны, оларның хөй байлактыг, онзагай мөзүлүг культуразын камгалаарынга дээштиг хемчеглер алырынче эрге-чагырга черлерни кыйгырган.

● **АДЕН.** Аравий далайда Оманның Масира ортулуунда англи шериг баазазын АКШ-тың ажыглаар сагыштыы Персид мугулдур биле Индий океан чурттарының айыл чок чоруунга шуут кыжаныышкын боон турар деп, ЙУДР-ниг даштыкы херектер министерствозунуң Аденге чарлаан медеглелинде чугаалаан.

АКШ-тың ол планнары Оманда хосталга шимчээшкиниг базарынче угланган болгаш нефть казып тывар араб чурттарга удур америк империалистиг бөлүктериниг күш ажыглаар деп кыжаныр турары-биле шуут холбаалыг деп, медеглелде демдеглээн.

● **БАГДАД.** Чаа (1976—1980) беш чылда транспорт хөгжүдериниге Иракты чазаа 735 миллион динар акшаны үндүрүп берген. Демир-орук четкизин калбартырынга болгаш хамааты ужар үүлдү сайзырадырынга ол акша-хөрецгиниг хөй нуруузуи ажыглаар.

● **НАЙРОБИ.** Кениниң кинематографистери чаа кино тырттырып үндүрген. Ооң ады «Чаа үениң хаязы» болган.

Аныяк республиканың эге өөредилге талазы-биле чедишкиниериниг ол кинода көргүскен. Ооң кол маадырлары—уруглар, Кения найысылалының школачылары.

● **РАБАТ.** Марокконуң чазаа чурттуң чөөн можулдарын хөгжүдериниге онза кичээнгейни салып турар деп, премьер-министриниг чанында күрүне секретары Тайиб Бенних медеглээн.

Рабатка улуг металлургия комплекизин, чаа далай өртээлин, Надорга бир аэродромну, савазын бүдүрер фабриканы, сүт заводун тудар деп төлевилээн. Ниитизи-биле 203 миллион динар-акша чаргыдалдыг болур ол чугула төлевилелдерни боттандырары Марокконуң чөөн можуларының экономиказын хөгжүдериниге база бир деткимчени бээр деп, Т. Бенних демдеглээн.

● **АЛЖИР.** Алжирде революстуг чаартылгалар амыдыралдың бүгү талаларында неп-терээн болгаш социалистиг интилел тургузуп алырынче угланган деп, АУДР-ниг Революстуг Чөвүлелиниг Даргазы Х. Бумедьен чоокта чаа тудуп турган улегержи суурларын бирээзин ажыдарының ёзуталаанга медеглеп чугаалаан.

(СЭТА).

КОЛ-ЛА ЧҮВЕ—АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААРЫНДА

Январь 29-та болуп эткен республиканың «Билиг» нинтилелиниң XI конференциязына отчёттуг үеден бээр баштаар чериниң кылып чоруткан ажылының дугайында ук нинтилелдиң баштаар чериниң даргазы В. А. Копеёлдуң илеткелиниң талазы-биле санал-онаалдарны: «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде партком секретары В. А. Бакулин, Каа-Хемниң «Билиг» нинтилел организациязының баштаар чериниң даргазы В. Ф. Гайдук, шериг-патриоттуг кижизидилге талазы-биле республиканың эртем-методиктиг чөвүлелиниң даргазы С. Б. Хисамиденов, Барын-Хемчиктиң «Билиг» нинтилел организациязының баштаар чериниң даргазы В. Х. Чадамба, Улуг-Хемниң «Билиг» нинтилел организациязының баштаар чериниң даргазы Б. С. Маады, Бии-Хемниң «Билиг» нинтилел организациязының баштаар чериниң даргазы К. О. Хелин-оол, РСФСР-ниң «Билиг» организациязының баштаар чериниң эртемден-секретары В. Д. Кутацов болгаш өскелер-даа санал берип, кол кижөэнгейни дараазында айтыгларже угландырган.

Отчёттуг үеден бээр «Билиг» нинтилел организациязының бүгү ажыл-чорудулгазы идеология ажылын улам ыңай сайзырангайжыдар, ажылчы чоннарның калбак массаларын коммунистиг үзел-бодалга, марксизм-ленинизмниң идеяларынга кижизидер талазы-биле партияның XXIV съездизиниң шинтирлерин болгаш беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаарыныче угланган.

Республиканың «Билиг» нинтилел организациязы партияның XXIV съездизиниң, ТК-ның ооң соонда Пленумнарының материалдарын болгаш шинтирлерин пропагандалаар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл ою-биле, ССРЭ-ниң 50 чылы, РСДРП-ниң II съездизиниң 70 чыл ою-биле холбаштыр СЭКП төөгүзүн, партия дугайында ленинчи өөредигни чон ортузунга пропагандалаар ажыл калбарган. Совет Тываның эткен 30 чыл ооюнда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң, ооң амгы болгаш келир үеэнинің дугайында эвээш эвес лекциялар болгулаан. Ылангыя интернационализм болгаш патриотизм, кады ажылдажылга, найырал дугайында лекция, беседалар, тускай кежээлер суур бүрүзүнге болуп эткилээн. Оларның идей-политиктиг деңнели бедик болгулаан.

«Билиг» нинтилелиниң баштаар чериниң чанында эртем-теоретиктиг чөвүлел тургустунган. Ук чөвүлел чамдык лекцияларың чижек тематиказын үеге хамаарыштыр ажылдап кылган. Ылангыя мындыг лекцияларны белеткеп кылган: «ССРЭ-ниң улустарының аку-дуңма өг-бүлезинде», «СЭКП-ниң XXIV съездизи коммунистиг тургузуушкунга партияның улам өзүп турар удуртукчу ролюнуң дугайында», «Улуг Ленинниң чагылгы-биле», «Совет Тываның алдарлыг 30 чыл ою», «Национал политиканың ленинчи принциптери боттанышкында» болгаш өске-даа.

Отчёттуг үеден бээр эртем-теоретиктиг болгаш практиктиг конференциялар эвээш эвес болуп эткен. Чижээлээргe, Ак-Доваракка «Республиканың бүдүрүлге болгаш тудуг ажылының ажыктыын улам ынай бедидериниң аргалары» деп темага конференция бегай эвес эткен. А эткен чылын Кызылга Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын оңгу беш чылда базып 1990 чылга чедир перспективтиг хөгжүлеринге тураскааткан конференция болган. Ук конференцияны организастап эрттиреринге «Билиг» нинтилелиниң кежигүннери эштер Ю. Аранчын, К. Шахтаржык, Н. Конгар болгаш өскелер-даа идепкейлиг киришкен.

«Тыва даг-дүгү» комбинатта «Билиг» нинтилелиниң организациязы багай эвес ажылдап турарын конференцияга демдеглээн. Ында лекторлар болуу тургустунган, ооң кежигүнлери 110 кижи четкен.

«Билиг» нинтилелдиң чамдык район организацияларының кошкак ажылдап турарын конференцияга санал берген эштер шынгыызы-биле шүгүмчүлээн. Ылаңгыя «Билиг» нинтилелиниң Ак-Довурак, Монгун-Тайга, Тес-Хем, Барын-Хемчик организациялары нинтилел-политиктиг темага лекциялар санын кызырган. Философия, политэкономия, эртемниг коммунизм талазы-биле лекциялар Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Хову-Аксында эвээш номчуттунуп турар.

Республиканың «Билиг» нинтилел организациязы, эртем-методиктиг чөвүлел үстүнде алы киргеш районнарда «Билиг» нинтилел организацияларының ажылын экижидер дээш оларга боттуг дузаны чедирерин конференцияга айткан. Тиилелгениң 30 чыл ооюнга белеткел-биле холбаштыр алган хемчеглерниң планын боттандырарыныче чугуур кичээнгейни салыры чугула. Лекторларга дузаламчы кылдыр хөй санныг материалдарны белеткээр, лекторларның республика семинарын эрттирер. Ада-чүрүттүң Улуг дайының хоочуннары-биле ужуражылгаларны, тематиктиг кежээлерни, аас журналдарын болгаш өске-даа хемчеглерни ап чорудар.

Кызыл хоорайның ортумак школаларынга эрге-хоойлу билиглерин пропагандалаар лекторийлерни, районнар төптеринге күүне болгаш эрге-хоойлу талазы-биле айтыгларны өөренир улусчу университеттерни лургузары чугула.

Эртем-техниктиг болгаш экономиктиг билиглерни пропагандалазары бисте үениң нетелдезинге ам-даа дүүшпейн турар. Лекция пропагандазы бүгү чурттакчы чоннуң кезектеринге чедип турар бе, ооң дээштин кайы хирел дээн ышкаш айтыгларны салгаш көөр болзувусса, бо талазы-биле бисте четпестер хөй. Эрткен чылын улетпүр, транспорт болгаш тудуг экономиказының талазы-биле 655 лекция номчуттунган. А будүрүлге коллективтерин, цехтерин, участоктарны санаар болзувусса, ол номчуттунган лекциялардан үшчок хөй. Республикада 500 сүт-бараан, хову болгаш хойжу бригадалар бар, а кодээ ажыл-агыйының экономиказының талазы-биле чүгле 878 лекциялар номчуттунган.

Лекция пропагандазының утка-шынарын экижидериниң айтыгларын республиканың «Билиг» нинтилел организациязының баштаар чериниң пленумнарынга чаңгыс эвес удаа чугаалажып келген. Ылангыя эткен чылын республика организациязының баштаар чериниң пленумунга ажылчы чоннарның ортузунга лекция пропагандазының дээштинин бедидериниң дугайында айтыгны чугаалашкан. Ол айтыгны барык бүгү хоорай болгаш район организацияларынга чугаалажып эткен. Лекция пропагандазының идейлиг деңнели, ооң утка-шынары лекторларның теоретиктиг болгаш методиктиг белеткелинден хамаажыр турбуже, чамдык эге организациялар семинарларже лекторларны чогуур өйүнде чорутпайн келген.

Пропаганданың болгаш көскү агитацияның техниктиг чепсектерин чоп ажыглавайн турарын конференцияга шүгүмчүлээн «Билиг» нинтилелиниң организацияларында, школаларда, өөредилге черлериниде, партия комитеттериниде техниктиг чепсектер бар турда-ла, лекторлар ону кайын тып алырын билбейн турарлар.

«Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер талазы-биле ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында лекция пропагандазын чоп ортузунга дээштиг чорударының дугайын тодаргай айытткан. Бо талазы-биле тускай планны республиканың «Билиг» нинтилелиниң баштаар чери ажылдап кылган. Ол хемчеглерни боттандырып чорудары «Билиг» нинтилел организацияларының чугула соруглазы дээрзин конференцияга демдеглээн. Ажылчы чоннарның күш-ажылчы идепкейин быжыглап хөгжүдеринче, мурнакчы дуржулганы нептередириниче, доозукчу чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты дээштиг организастаарыныче бүгү лекция пропагандазын угланар ужурлуг дээрзин конференцияга айытткан.

Конференцияга СЭКП өбкомунуң секретары Д. К. Ооржак делгеренгей чүве чугаалаан. Лекция пропагандазының шынарын бедидери, амыдырал-биле холбаары, ооң дээштиин чедип алыры эргежок чугула дээрзин айытткан. Ол соруглаганы чедип алырда, лекторларның методиктиг мергежилин бедидери, оларның өөредилгезин доктаамал организастаары чугула. Ынчангаш лекция пропагандазын доозукчу чылдың план, хүлээлгелерин күүседирин хандырарыныче угландырарын чугулалап демдеглээн.

«Билиг» нинтилелиниң организацияларының ажылын экижидеринче, чоп ортузунга лекция пропагандазын бедик идейтеоретиктиг деңнелге чорудуп, амыдырал-биле ханы холбаарыныче угланган хемчеглерни айытткан докторалды конференция хүлээп алган.

Мария Максимовна Михалёваның типографияга ажылдаанының 30 чыл болганын коллектив демдеглээн. Ол коллективниң парлаар цегинге үзүктел чок ажылдап, баштайгы күш-ажылчы базымын ооң эгелээн. Михалёва ам коллективтиң хоочуннарының самбыразында кирген болгаш доозукчу—1975 чылдың майның үлүүнде ажылдап турар.

Будүрүлге черинге үзүктел чок ажылдааны дээш дирекция чери, партия болгаш профсоюзлар организациялары ооң адынга байыр чедирген адрести номчаап, мурнакчыга өртектиг белек-биле кады тывыскан.

ЧУРУКТА: цех начальниги Тамара Колмакова Мария Михалёвага (ооң талазында) байырлыг адрести болгаш өртектиг белекти тывысын тур.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ИДЕЙЛИГ ДАДЫГЫЫШКЫНЫ

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Чуртта дээди өөредилгени улам ыңай сайзырангайжыдар үемчеглер дугайында» доктаалында аныяк специалистер марксизм-ленинчи эртемниг үндезиннерин шинтээдип, теоретиктиг болгаш профессионалдыг ханы белеткелди алыр, чон-биле ажылдап билир, партияның политиказының идепкейлиг нептередикчилери болурун айытткан.

Дээди өөредилге черлериниң партия организациялары партия биле чазактың айтыышкының амыдырелга боттандырары-биле организастыг болгаш политмассалыг эвээш эвес ажылларны чорудуп турар. Найысылал Кызылда Күрүнениң педагогика институ бистің республиканың школаларынга бедик билиг, мергежилдиг башкы кадрлар белеткээриниң төөгү болу берген. Бүгүн ССР янзы-бүрү факультеттеринде 850 студент өөренип турар. А партия организациязының хүрээлениинде 46 коммунист хаара туттунган. Институттуң башылар коллективи келир үениң башкыларын, аныяк салгакчыларны кижизидип, эртем-биле чепсеттер-ле турар. Ынчангаш институтта парторганизация бо улуг соруглаганы күүседири-биле башкылар коллективиниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидип, оларның мурнунга тодаргай соруглаларны салып, бо талазы-биле партийжи удуртулганы күштелдирип турар.

Парторганизацияның чоокта чаа болуп эткен ажык хуралында «Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер талазы-биле ажылдың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын башкылар коллективи бедик идепкей-биле чугаалашкаш, ажылга удуртулга кылдыр хүлээп алган. Ол ышкаш бүгү кафедралар, Москваның Н. Э. Бауман аттыг дээди техниктиг училищезиниң болгаш Саратовтуң Н. Г. Чернышевский аттыг университетинде хөй-ниитиниң эртемнерин башкыларының деңнелин бедидериниң талазы-биле ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын ханызы-биле өөренип көрген.

Студентилериң политика, эртем-билиг, мораль талазы-биле быжыг туруштуу, оларның коммунистиг идеалга кижизидилгези, хамыктың мурнунда өөредилгениң шынар деңнелинден улуу-биле хамаржыр. Маңаа өөредилге кафедраларының ажыл-чорудулгазының ролю улуг болуру чугаажок. Бо талазы-биле марксизм-ленинизмниң кафедразы (кафедра эргелекчизи—экономика эртемниериниң кандидады В. Копеел) номчуп турар лекциялар-ны утка-шынарын улам экижидип, ажык лекцияларны, семинарларны удаа-дараа эрттирип, бедик мергежилдиг башкыларының арга-дуржулгазын нептередириниң хемчеглерин ап турар. Кафедралардың ажыл планында башкыларының мергежилин бедидер хемчеглерни база хөй-ниити политиктиг тематикаларга болгаш тускай эртемнерге хамаарыштыр лекция, беседаларны ажылчы чоннуң ортузунга чорудары көрдүүген.

Институттуң ректорады, кафедралар, партия болгаш комсомол комитеди бирги курстан эгелеп-ле студент бүрүзүн коллективке организаччы, хөй-ниитичи болурунга, кижизидилге ажылын чорударынга чаңчыктырарынга доктаамал өөредин келген. Ленинчи зачёттар, студентилериң эртем ниитилелиниң, аныяк лекторуның школазының, хөй-ниити профессиязының факультединиң ажылы болгаш институтта янзы-бүрү, хөй-ниитичи политиктиг ажыл хемчеглер, студентилериң идепкейин улам сайзырадып, өөредилге-практиктиг ажылга улуг идигни берип, ажык-дүзалыг боор турар.

Эртемниг коммунизмниң, СЭКП төөгүзүнүң семинар кичээлдеринге бо эртемнерни өөренип турар студентилериң 40 ажыг хуузу, диалектиктиг материализмни болгаш төөгү материализмни өөренип турганларның 70 хуузу эткен чылын рефераттарны белеткеп, илеткелдерни кылганнар. Оларның иштинде О. Монгуштуң, «В. И. Ленин социалистиг болгаш буржуаз идеологияның эптеш чогунуң дугайында», Н. Самойленконуң «Тывага интервентилерни болгаш ак гвардейжилерни чылча шапканы», Л. Соданованың «Тоску беш чылда Тываның экономиказының хөгжүлдезе» деп темаларга рефераттарны белеткеп кылганы эки болган. Эткен чылгы теоретиктиг конференцияның 10 секцияларынга 90 студент илеткелдерни кылганнар.

Институтка янзы-бүрү тематиктиг кежээлерни, диспуттарны, күш-ажылдың болгаш дайының хоочуннары-биле, мурнакчы ажылчыларар-биле, культураның ажылдакчылары-биле ужуражылгаларны эрттирери чаңчыл болган. Ылангыя орус дыл кафедразы (кафедра эргелекчизи Е. Кептева), орус болгаш дөштыкы литература кафедразы (кафедра эргелекчизи партбюро секретары М. Халаханы) улетпүр, бүдүрүлге, школалар болгаш культура албан черлери-биле быжыг харылзаалы тудуп турар.

Студентилериң идейлиг кижизидилгезинге күш-ажылчы дадыгыышкын база улуг рольду ойнап турар. Институтта бо ажыл кол үш угланыышкынны: коммунистиг субботниктерге киржилге, студент отрядтарның ажылы, колхоз, совхозтарның күскү хову ажылына дузалажылы. Бо ажылдарга студентилериң идепкейи, харыысалгазы, онаашкан ажылды шылыгы ёзу-биле организастап чорударынга удуртукчу башкыларының дуржулгазы база бедээн. Студентилериң тудугжу отрядтарының ажылы күш-ажылга дадыгыышкының ёзулуг школазы болу берген. 1973 чылда студентилериң бир тудугжу отряды турган болза 1974 чылдың чаңгы күш-ажылчы семестринге үш отряд киришкен. Оларга 115 студент хаара туттунган. Отрядтар аразында калбарган социалистиг чарышка бирги черни чаа тургустунган «Аяс» деп тудугжу отряд эвээш. Олар «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң тудуг участоктарынга улуг дузаны өөргүскеннер.

1973—1974 өөредилге чылында Кызылдың пединституту чурттуң төрелдешкек өөредилге черлериниң аразында чарышка үшкү черни эвээш. Моон мурнунда чыл-биле деңнээргe, эткен өөредилге чылының өөредилге хуузу 3,4 хуу бедээн, а өөредилгениң иштии хуузу 97,4 хуу четкен. Факультеттер аразында чарышка өөредилге-кижизидилге ажылының талазы-биле бирги черни филология факультеди алган. Өөредилге болуктерден эң эки болук физика-математика факультединиң 3-кү курузунуң үшкү болуу болган.

Ооң-биле чергелештир кижизидилге ажылында болгаш өөредилгеге чамдык педир кылдыгмайн турар чүүлдер бар.

Бо дугайын чоокта чаа СЭКП Кызыл хоорко-мунуң бюрозунга дыңнаан. Дээди өөредилге черлериниң ажылын улам ыңай сайзырангайжыдарынга хамаарыштыр партия болгаш чазактың айтыышкынынга дүүштүр политмассалыг кижизидилге ажылын бүгү талазы-биле экижидерни аңаа айытткан. Студентиниң чүгле эки специалист болурунга эвес, партияның идеяларын боттандырарының билдилиг пропагандизи болурунга дузалаары — институттуң соруглазы болур. Ону пединшкиниг шинтирлээри-биле бүгү коллектив партия организациязының удуртулгазы-биле ажылдап турар.

В. ДРУЖИНКИНА.
СЭКП Кызыл хоорко-мунуң инструктору.

АЖЫЛЫВЫС ТҮҢНЕЛИ

Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң ажылчыларын тодарадыкчы чылда планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долузу-биле күүседиг. Бараан саарылгазының даалгазын 105,8, ниити продукция бүдүрерин 112,7 хуу боттандырган.

Эткен чылын 600 дербелчин метр чуртталга шөлүн, үш подстанцияны, телефон, күштүг электри дамчыдылгазының шугумнарын, тараакта диспетчерскаяны, аэропорт бажыңын ажыглалга киргеи.

Септелге-механиктиг мастерскаяларның станоктуг бүгү херекселдериниң база даг ажылында ажыглаттының турар янзы-бүрү херекселдериниң септелгезин чоруткан. База бир кол үүл— 1.286 мың рубльдиг чаа комплексизин ажыглалга киргеген.

Мурнундагы үш чылга деңнээргe, 1974 чылда эң-не орулгалыг болуп, продукцияның бот-үнезин чингедер талазы-биле бүдүрүлге улуг чедишкиннерлиг болган. Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезиниң тудуу 1971 чылда колдуунда доозулган. Беш чылдың баштайгы чылларында ажылчыларны шилиир, өөредир болгаш чаа херекселдерни шингээткен алыр талазы-биле ажылдар чоруттунуп турган. Төлевилел институдунуң даг ажылдарынга таарыштыр кылган херекселдериниң кол мурнуузунуң ажыы эвээш болуру ол үеде илерээн.

Ынчангаш, техниктиг сайзырадылга талазы-биле бүдүрүлгениң дараазында ажылын бедик бүдүркүлүг херекселдерни садып, оларны шингээдип алырынче угландырган. Чижээ. Э-2505 болгаш ИВ-266 экскаваторларны ажыглалга киргеи. Ооң түнелинде ажылдың бүдүркүлүг болгаш хемчээли оранчок бедээн.

Бүдүрүлгеде кол ажылдар механизастаттынган. 1974 чылдың төнчүзүнде ооң деңнели 95—97 хуу четкен.

Күштүг энергия болгаш электри энергиязының дөстери Г-66, ДГА—200 дизель-генераторларны ажыглалга киргени ажылдың бүдүркүлүүн бедиткен. Дөрт чыл дургузунда чаа техниканы ажыглалга киирер талазы-биле чеди хире ажылдарны кылганының түнелинде чылга чижеглей алырга 11,5 мың рубль камнаттынган.

Бо чылдың январь 1-ниң медээзи-биле алырга, бистің бүдүрүлгевиске чыл дургузунда 130 кижини ажылга хүлээп алган, янзы-бүрү чылдагаанар-биле 158 кижи ажылындан халажып чоруткан. Улустың маңаа ызыртынмайн турарының бир чылдагазаны болза — оларны чурттаар бажын-биле чедиштир хандырын шылавайн турарывыста. Суурувуста мынчагэ чедир мергежилдиг тускай эртемниг эмчи чок. Өске черлер-биле харылзажыр «доктаамал автобус база тургустунмаан, продуктулар болгаш үлетпүр бараннарыбиле чоннуң хандырылгазы амдаа чогуур деңнелге четпес. Ол ышкаш уруглар садында хостуг оруннар чок.

Бо бүгү четпестерни чайладыр талазы-биле эткен чылдың дургузунда элээн ажылдар кылдынган болгаш ам-даа кылдынып турар. Чижээ: уруглар садының шөлүн 50 дербелчин метрге улгаттырган, ийи кижи ажылдаар үлетпүр бараннарының чаа магазинниң тудуу доозуп турар. Будүрүлгеде бир-ле дугаар тускай чемненлигени организастаан болгаш ажылчыларың амыдырал байдалын экижиткен.

1975 чылда чурталга шөлүнүң тудуун ооң-даа улгатты-рар, чаа столовая, амыдырал хандырылга комбинады база чунар-бажыңны тудары, школаны улгаттырары планнаттынган. Ол ышкаш телефон харылзаазын экижидер болгаш өскеда культура-амыдырал объектилерин тудар апаар. Бо бүгү ажылчыларың турумчуп чурттаарынга дуза болуру чугаажок.

Эткен чылын ажылчыларның техниктиг өөредилгезин организастаан. Амгы үеде өрүмнекчилерни, аппаратчыларны белеткээр, оларың мергежилин бедидериниң курстары ажылдап турар. Ооң аңгыда кижи бүрүзү-биле хууда өөредилгени чорудуп турар бис. Ындыг арга-биле бүгү цехтер, участоктардан 30 хире кижи боттарының мергежилин бедиткен. Бо чылын база 5 кижини ССРЭ-ниң аңгы-аңгы хоорайларынга өөредир деп планнап турар бис. Ооң аңгыда аныяк специалистерниң көвүдээни-биле холбаштыр оларның чөвүлелин тургузары көрдүүген.

Алдынган хүлээлгелериниң чедишкиниг күүсеттинеринге бүдүрүлгеде ажылчыларның аразында калбарган социалистиг чарыш улуг рольдуг болган. Аңаа цехтерден, участоктардан шупту 202 кижи киришкен. Ол дээргe, мында бүгү ажылчыларның 90 хуузу-дур. Чарыштың негелделерин ажылдап кылып, ону ажылчыларар ортузунга нептереткени эки, түнелин ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчи болган коллективтерге шилчиир вымпелдерни, шаңналдарны тыпсын турар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы атты будүрүлгеде 5 коллективтер чаалап алган. Улуг өрүмнекчи мастер Г. Ф. Поповка удурткан черни дорт өрүмнээриниң бригадазы социалистиг чарышка эң идепкейлиг киришкен, ол ышкаш мастерлер эштер Токманцев, Поломошнов, Крицын олар алган хүлээлгезин доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Амгы үеде будүрүлгениң бүгү коммунистериниң, комсомолчуларының, ажылчыларының мурнунда салдынган сорулга—тоску беш чылдың доозукчу чылының планныг онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш, бүгү күштү салып, кызып ажылдаары болур.

А. БОЕВ,

Терлиг-Хаяның мөңгүн суу будүрүлгезиниң директору.

УЧАСТОКТУҢ АЖЫЛЫ

Эрзиниң тудуг-септелге участогунуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың тодаралыкчы дөртү чылына эки көргүзүглерни чедип ап, бүгү көргүзүглер талазы-биле чыл планын декабрьның эгезинде-ле ажыр күүседкен.

Тодаргайлаарга коллектив чылда 281 мың рубльдиг тудуг-септелге ажылдары кылыр хүлээлгезин 360 мың рубльге чедиргеш, ыланын 124 хуузга боттандырган. Тудугжулар ол үениң дургузунда 46 бажыңның капитал болгаш агар септелгезин кылып, суур чаагайжылгазының талазы-биле хөй ажылдарны кылган.

Участок чылда 10 аал ишти чурттаар 5 бажыңны тудар планныг тургаш, херек кырында 7 бажыңны тутган. Күш-ажыллың будүрүкчүлүү өскен. Ол бүгү чедишкиннер коллективтиң иштинге күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, тудугжуларының мергежилиниң, дуржулгазының белээнинден улуг хамааржыр турар. Эрткен чылын участокка арагалаар, ниитиниң корум-чурумун үрээр, ажылче үнметтээр таварылгалар чок болган. Дыка хөй аныяктар мергежилин бедидип, тудугжуның аңгы-аңгы мергежилдерни чедип ап келген.

Тудуг-септелге участогунда бригадалар, тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыш калбарган. Эрткен чылдың дөртү кварталында М. Чаузырчаптың удурткан бригадазы тудугжулар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Тудугжулардан коммунист Лопсан Төмүр, Алексей Көгүш, Соян Аракчаа, Сергей Енэак олар ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Эрзиниң тудуг-септелге участогунун ажыл-ишчилери доозукчу чылдың планныг онаалдаларын ноябрьның 15-те бүрүмү-биле күүседир деп бедиткен хүлээлгени алгаш, сорук кирген ажылдап турар. Бо хүннерде участоктуң тудугжулары январьның планын күүседир чыгай берген.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: коллективте ай, квартал бүрүзүнде планын доктаамал ажыр күүседип турар аныяк тудугжу Ч. Комбу-Сүрүң ажыл үезинде.

Авторнуң фотозу.

Кыйгырыгга сорук кирген

Кулузуннуң хүнээрек дөлемиинде кыштаг. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң дуржулгалыг хойжулары Чудуймаа Чырэкаевич болгаш ооң кадайы Мандарый Доржуевна Саттар эртежик тургаш, кажаада хоюнга барган. Делгем кажаада хойлар эзлериниг эргеленип эдер-даа, чылыг, чырык, арыг-силиг, хөй өрээлчигештерлиг кажаада хураганнар сол-менди. Хойжунуң дузалакчызы Сат Дыыкы база ында.

— Бо дүне дежурный болгаш маңаа каш-даа катап кээп, улуг хойларны-даа, хураганнарны-даа хайгаарадым. Хөй төрүведи. хураганнар эки-дир —деп, улуг каларчыга ол чугаалады.

Кышкы даң аткалак. Чудуймаа биле Мандарый Саттар бажыңынга кээп, эртенги суксунун ыартап ора хөөрешкен.

— Бөгүн, бистің хойжуларның хуралы болур. Алган хүлээлгелеривисти эде көрүп, бедидерни чугаалажыр болдувус але?—дээш, кадайынче Чудуймаа Чыракаевич көрүндү.

— Бедиткен хүлээлгени алырывыс аавын. Чүгле ону бодамчалыг кылыр. Эткен чылдарда түнелдеривисти быжыглавышаан, бедик чурагайлар адаар бис. Мээн бодалым мындыг: төрүүр чүс хойга онааштыр 115 хураган болгаш хой бүрүзүнден 3 кг дүк алыр. Сээң бодалың чүл?

— Мээң болап турарым база ындыг, кадай. Хуралга кайызыс баарыл?

— Сен барып көр, ачазы. Мен бөгүн Хайыракан бадыш, урулгарывыстың кичээлдеринге олуржуп, канчаар өөренип турарын сонуургаш, башкылар-биле чугаалашкаш келийн.

Дуржулгалыг хойжуларның коланында төрээн 115 хойнуң 130 хураганы менди өзүп, доругун турар.

Куу-Даг дөлеминде кыштатта автомашиналыг, аттыг-даа хойжулар чыглып кээп турган. Кыштаның ээзи О. Мижит-Доржу эткен күүн чер каскаш, ооң иштинге чер бажыңнаш тудуп, үш тоона ажыг ишкир суг кудар саваны тургускаш, чоогунда печка салган. Суг сөөртүр машина аңаа келгеш, сугну шланк дамчыштыр алче кудар, а печканы эртениг-ве изиди одап каар. Мал суггарарда коошпаларже ооң база-ла шланк дамчыштыр аксыптар. Ол арганы хойжулар сонуургаш, боттарынга ажылдаар болганнар.

Партком секретары К. Куулар хойжу ишчилериниң эткен чылда ажылының түнелин чугаалавышаан, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын оларга танылтырган. Ажыл-агыйының бүгү ишчилериниң мурнунда салдынын турар соруглаларга эш. Куулар доктаан. Тывага хөй ажылын улам ыңай хөгжүдериниң хемчеглерин айытткан СЭКП Тыва өбкомунуң X пленумунуң шинтирин күүседир талазы-биле хойжуларның хылза чогуур ажылын, 1971—1974 чылларда совхоз хой өстүрер планын 100 хуу күүседип, төрүүр 100 хойга онааштыр ортумаа-биле 85—90 хураган алганын чугаалап, доозукчу чылда совхозтуң алган хүлээлгелериниң кол-кол чурагайларынга доктааган.

Хуралга Хайыракан салбырының эргелекчизи Д. Семис-оол өөс алгаш:

— Коммунистиг партияның, Совет чазактың кижи дугайында чаагай сагыш салышкынынга харыы кылдыр доозукчу чылда улам күженнишкиниг ажылдаар ужурлуг бис. Партияның Кыйгырын изиби-биле деткээш, салбырың хойжулары төрүүр 100 хойга онааштыр 100 хураганны, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү алырын, күрүнеге садар хойнуң ортумак дезизин 40 кг ажырарын хүлээнмишаан. Хөндергей салбырның хойжуларын чарышче, кыйгырдывыс.

Хойжу бригаданың бригадири Сат Чудуймаа өөс алгаш:

— Партияның Кыйгырын деткивишаан, ажылчы чоннуң чаагай амыдыралынче улуг кичээнгейни салып турары дээш СЭКП ТК-га өөрүп четтиргеннинин илереттим. Бистің бригаданың хойжулары Кыйгырыгга күш-ажылчы харыы кылдыр доозукчу чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 105 хураганны, бир хойдан-на 2,7 кг дүктү алыр хүлээлгени алган. А мен бодум болза 100 хойдан-на 115 хураган, хой бүрүзүнден 3 кг дүк алыр болгаш 12 тонна сигенни база белеткеп алыр мен. Бригадавыс чарышка А. Ландык удурткан хойжу бригаданы, а бистің өгбүле — хойжу А. Хаплакты чарышче кыйгырдывыс — дээш.

Төрүүр 100 хойга онааштыр 107—110 хураган камгалап алырын хүлээлген дуржулгалыг А. Ландык, С. Хаплак болгаш ооң-даа өске хойжулар 1975 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын будүрериниг болгаш белеткээрин көвүдедир база тоску беш чылды пединшкиниг доозар дээш кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарышка киришишаан, доозукчу чылда улам күженнишкиниг ажылдаарын хүлээнген.

М. СЕВЕН.

«Шынның» корр.

Шенелде

ОЧЕРК

ДЕЛГЕМ ӨГНУҢ иштин деҥ оҥу чырыдып тур. Демир суугуда хыпкан ыяштың дызыраазы дыңналыр. Мөге-шыдырва делгем эгиннеринден иллең, орлан-шоваазын оду чайнаан карактары сөглеп турар. Чазык, чаагай баштак чаңыг, амыдыралының иштинде хейҥү көргенин кадыр, хаваанда доора чыткылапкан ханы сыгыдардан болгаш бажының буурул дүктериниҥ чугаа чоккала билип ап болур; тырың, синреш мага-боттуг, казының алдан ажа берген ашак кижи болуҥуҥ чылгычылаан чөөрби беш чылдыг төөгүзүн сактып чугаалап олур. Ол бирде папиросун кыпсып алгаш, ыжыы буруладыр соргулаар-даа, бирде чанында хөнекте сөңкерей берген шайны шаажаҥ аякка кыдыраш ижер-даа. А өгде олурган өске кижилер ашактың солун чугаазын ылым-чылым апарган, ыыт чок дыңнап олурлар. Кырганывыс болуҥуҥ чугаазын бөрү-биле ужуралдан эгеледи. Бөрү дээрге, чылгычы кижиниҥ шынап-ла өршээл чок дайзыны болгай...

КУУ БУЛУТТАР бөлдүҥүп турза-турза, дээрни дүй алы берген. Орай күзүн үгүрүүнге кире берген хүн кызыдын каан чүве дег, кедергей улуг кызыл-сарыг дээрбек апарган, Шара-Нур кырында көстүп турган. Ылап-ла өлүген хар чаар хире. Ону Ынаалай Бады-Хөө билип олурган: ховуда сыг дээр сырын безин чок, аваада бо-ла сыйтыгайынчып, куурааныадыр маңнажып турар күжүгеннер үнгүрлеринде шимээн барган, а кодан чылгы моган-турупкан-даа чүве дег, кылаштажыр хөөн чок, чаңгыс ыйылакта бөлдүҥүп алган оттан турган. «Чаъс-хар дүжерин, дээр чүдерээрин адыгуузун амытаннар безин билир, элдептиг чүве аа» кылдыр Ынаалай иштинде боданган. Тыртып олурган таакпызының артыын черже октааш, курраг сиген өртени бербезин дээш, идин-биле таптай базып каан.

Чанынга хараан шиҥип алгаш улуп турган аъды хенертен сырбаш дээш, кулаан сүвүрээрткеш, бир-ле черже чүве кайгай берген. «Чүүден сезиргеп турары ол мооҥ? Аът чүве эндевес боор... Азы мал база-ла кижи ышкаш, дүжей бээр чүве ирги бе? Чок... Черле бирээни билген-дир боо».

Чылгычы чыыра тыртар дураны хавындан ужулгаш, аъдының кайгап турар уун дураннап көрген. Кайы ыракта хараганнар, от-сигеннер мырыңай карааның чанында бо келген. Хөөз бөлген көк күжүген мырай бора-тоолай дег улуг кылдыр көзүлген. Оон өске чүве-даа билдиртпээн, чылгызы шелээн оттаташаан. Ынаалай дураның чанынга салгаш, папиросундан бирээни кыпсып алган. Таакпының ак-көк ыжы ойну куду углай чидип турар. А демги аъды сырын удур кайгап турар мындыг болган. «Ээ, ындыг эвес-тир — деп бодал Ынаалайның бажының иштинге чык дээш. — Бо аът араатан чыды апкан боон чадавас-тыр. Хынап көрбээже хоржок»...

Аъдын ол-ла черинде хараганга баглай шаап кааш, карабинин эгиннээш, дураның туткаш, чанында кырлаң кырындан дүжкаа харап келген. Олура дүшкеш, тоштап көрген. Эжен бо, улуг деп чүвеле мырыңай богба хире бар, чаңгыс бөрү чикти куду, оттаан чылгы кайы сен дээш, чылбыртып кедеп бадып олуруп-тур. «Чоп амдажаан араатан боор! канчаар эвес мен шиңме» кылдыр боданмышаан. Ынаалай идин, тонун чиктендир үштүп каапкаш, кырлаңның арты-биле үнгелеп баткаш, бөрүҥүҥ чылгыже баар черинге дога олурупкан. Аймыл барын хаайыл-даа какпаан араатан, дылын кызаңадыр чылганып каап, бо уткуштур кел чораан. Бады-Хөө карабинин дискек, кырынга хөлдей туткаш, чамыктың шоочазын ажыткаш, ооҥум чылбыртып эртип чыткан бөрүҥүҥ тас колдукче шыгаагаш, эдерти тутпушаан, мажыны адыштаткан. Боо даажы ховуҥ ыржымын үревишаан, ыык дээн соонда, бөрү ол-ла черинде калбаш кылынган. Ол— Ынаалайның даалазын ооҥу бөрүзү. Кедергей улуг кырган, аскыр бөрү. Чанынга келгеш, Ынаалай ону танып каан. Ооҥ мурнунда та каш катап бакка аттырбаан бөрү дээр! Ийи чыл мурнунда Ынаалайга сый аттырган холу чоржайтыр эки-рий берген.

Чылгы малдан келген хөй чылдарның дургузунда Ынаалай кандыг ужуралдарга таварышаан боор! Бодап көрүнүрдаан. 25 чыл. Чылгычы кижи дүнүҥ караңгызында чылгызын күзеттеп хонар болгай. Ыланғыя борап чаашкыныг, карангы дүнелерде чылгыга өөр бөрүлер халдап келгенде, шынап-ла коргунчуг. Ону чүгле чылгычы билир болбайнаан...

Шала кежээликтей күстүҥ баштайгы өлүгүн хары кодан майыктап уруп эгелээн. Чылгычы кодан малдарын дүннедип хонары-биле Шара-Нурнуҥ ыйгылаң ховузунуҥ ортузунче бөле сүргеш чорупкан. Ол боранныг-даа болза, ол даа ам дүвүренчиг эвес дээрни Ынаалай билип тораан. Ооҥ мурнунда дүнелерде хат, чаашкынга бастырым, чылбыртып кээр араатанны ол баскана болгай...

ЧЫЛГЫ МАЛДЫ өстүреринің аргаларының дугайында янзы-бүрү бодалдар Ынаалай Бады-Хөөнүҥ дүвүредин чораан. Чогум кандыг арга-дуржулга барыл? Кымдан сүме айтырыл? Төрүүр 100 беден 100 кулуныҥ черле ап болур бе? Чылгычы Ынаалай Бады-Хөөнүҥ бодалыдын ыравас айтыыглар бо.

Бир-ле катап чылгычының аалынга колхозтан зоотехник аныяк оол чедип келген. Ынаалай ооҥ адын-шолазын-даа айтырбаан. А айтырган-даа болза, үттүндуруп калды ыйнаан. Оон бээр он чыл эскертинмейн шуужуп эрте берген. Чылгычы болгаш зоотехниктиҥ аразында мындыг чугаа болган.

— Мээҥ аалымга зоотехниктер, мал эмчилери зажок хаая келир чүве ийин, дом—деп, Ынаалай демгизинге чугаалаан.— Силериҥ чедип келгениҥер эки бооп-тур. Сүмележир чугаалажыр дээн чүвем бар.

— Чылгы мал белен аарыпаржывас, арып-чудавас амытан болгай. Ынчангаш тускай эртемниглер силерниинге ховар кээп турган болгаяан—деп, зоотехник харыылаан.

— Ындыг бооп чадавас, харын. Ынчалзажок мен база хейнүҥ малын малдаан малчын кижи ышкажыл мен. Мээҥ дугайымны уттуп болбас-ла болгай.

—Чөп, чоп—деп демгизи чөпшээрешкен.

— Менде мындыг айтырыг бар—деп, чылгычызы улам-на мындын ап, чугаалап эгелээн.— Өске малчынар ылаңгыя хойжудар, төрүүр 100 малдан 100 болгаш оон-даа хөй чаш төлдү алыр дээш демисежип, харын ынчаар чедип ап-даа турар чүве-дир. Бо чылгы деп малды он беш чыл малдан келдим. Ынча үе дургузунда чаңгыс-даа чылын 100 бете онааштыр 100 кулун ап көрбедим. Эки-ле дээрге, 85—90 кулун болур чүве-дир. Черле ынчан, 100 беден 100 кулун ап болур арга бар бе, кандыгыл? Силер эртемден кижидир силер, ынчангаш ону сонуурган айтырып, сүме алыр бодап орар мындыг мен ийин, дом.

Зоотехник кезек када ыыт чок олура мынча диттеп;

— 100 беден 100 кулунну ап болбайнаан. Ындыг болдунар арга бар-дыр. Ынчалзажок бе бүрүзү кулун бээр болза, ындыг.

— Кандыг арга барыл? Чүнү кылза ону чедип ап болурул?

— Эртем ёзузу-биле алырга, ындыг-дыр. А херек кырынга ол берге.

— Ындыг эртемни меҥээ өөредип каар-ла болгай, дом. Мен ону билбес кижи-дир мен. Чогум-на ынчангаш айтыра бергенин бо.

— Алыс ужурун алырга, кыс мал черле төлдү бээр ужурлуг. Ону чедип алыр диве, малга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузар херек. Ажаалда-тежээлдезин экижидер, чогуур үезинде эдержилгеге кирер, оолдаашкынны мергежилдиг эрттирер.

— Ол бүгүҥү кылып-ла турар кижи-дир мен. А ынчалзажок 100 кулун ап көрбедим.

— Ынчаарга кандыг-бир үүлдү чедир кылбайн турардыр силер.

— Канчаа ындыг боор, дуңмакым — деп, Ынаалай удурланган. — Кадарын, ажаап турарым багай эвес. Маллар семис-даа чүве-дир. Чылгыда аскырлар база четчир. Одар-хонажын солуп турар-дыр мен. Оон артык канчаар боор?

— Бирээде, чайны семиртилгезин эки чорудуҥар. Ийиде, белерни аскыр бажынга хуваап турган, эдержилгеге кирргеш, ацгы-аңгы бөлүктер кылдыр тургузуҥар. Үште, кулуннаашкын үезинде ажаалданы кошкатпаҥар. Ынчан арбын кулуну ап болур силер.

ЗООТЕХНИК-БИЛЕ байгы чугаа ол-ла болган.

...«Кандыг-бир үүлдү чедир кылбайн турар...» «Эртем ёзузу-биле алырга, 100 кулунну ап болур...» Шын-даа болгу дег. Ынчалзажок Ынаалай Бады-Хөө аңаа эки-ле бүзүреваан. Ол зоотехниктен «өөштиг», «амыдыралчы» сүмелер алыр бодаан. Ооҥ орнунга «Малга таарымчалыг байдалдарны тургузар херек» дээн харыы алгаш, хараадап арткан.

Ооҥ соонда беш чылдар эрткен. Ынаалай Бады-Хөөнүҥ көргүзүглери чамдык чылдарда харын 95 кулун чедип тургулаан. Ооҥ кежээ, кызымаанга, эрес-шудургузунга кым-даа деңнежип шыдавас. Ынчалзажок күзээн күзел, соргудаан сорук чедип алдынмайн келген. Түңнелиниҥ элээн бедий бергениниҥ ужуру мындыг чүве-дир. Зоотехниктиҥ сүмезин ёзугаар, белерни эдержилгеге кирерде, тус-тус аскырларга хуваап үскүлээш, ол аскыр өөр малдарны аразынга каттыштырбайн, ацгы тургускулаан. Ынчан кээрде, аскырлар аразында чогушпас, белер эдержилгеге шуптузу кирер.

«Хамык ужур малга таарымчалыг байдалды тургузарында...». Зоотехниктиҥ ол сестери Ынаалайның бажыктан үнмейн чораан. «Таарымчалыг байдалды тургузарда, чүнү кылырыл? Чылгы малга чылыг кажаайың херээ чүл? Ону кым кажаа-даа сиген-биле азырап чорбаан. Ооҥ чудааның кым дыңнаан боор. Аңыл аъдын-на азыраар ышкажыгай». Сиген кезип белеткээр, кажаа тудар деп бодап кээрге-ле өске бир удурланышкак бодал үзе киритпер. Янзы-бүрү бодалдар баш иштинге холужуп, чамдыкта ужу-бажы билдинмес, чештинмес дүргек болу бергилээр. Ынчан Ынаалай «Че-че, хоозун бодалдың хөрээ чүү боор» кылдыр сагыныгаш, оларны уттуруп оралдажыр.

К. АРАКЧАА.

(Уланчылыг).

Идеология ажылының хониказы

АДАЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Псков областың Великие Лукиге культура ажылдакчыларының Бүгү-эвилел эртем-методиктиг конференциязы болган. Тиилелгениҥ 30 чылынга белеткел-биле хөлбаштыр культура-чырыдыышкын албан черлериниҥ сорулгаларын чугаалашкан.

Псков областың культура-чырыдыышкын албан черлериниҥ профэвилел, комсомол организацияларының, школаларының, «Билиг» ниитилелдериниҥ, ДОСААФ организацияларының бо талазы-биле ажылында өөредиглиг үүлдер бар. Клубтарда, культура бажыңнарында чөвүлелдер тургустунган. Ол чөвүлелдерде янзы-бүрү организацияларның төлөөлекчилерин киргилээн. Олар шериг-патриоттуг кижизидилге ажылын аныктар ортузунда дээштиг чорудун турар. Келир үениҥ дайынчызының университеттери, дайын хоочуннарының клубтары, аныктарның «Эрес-дидим чорук», «Сылдыс» деп каттыжыышкыннары чер-черде тургустунган. Оларның киржикчилери шериг херээниҥ билигларын, Ада-чурттуҥ Улуг дайынының маадырларының эрес-дидим чоруктарын идепкейлиг пропагандалап турарлар.

ДАГДЫНЫКЧЫЛАР КЛУВУ

Рига хоорайда дагдыныкчылар клуву ажыттынган. Оон ажыдыышкынынга чуртта дагдыныкчылар шимчээшкининиҥ эгелекчилериниҥ бирээзи, Ленинградта электромашина тудуушкунунуҥ «Электросила» каттыжыышкынының ажылчыны, Социалистиг Күш-ажыл Маадыры С. С. Витченко база келген.

Риганың бүдүүлгелериниҥ дагдыныкчылары боттарының клувунга ай санында ужуражыр. Аңаа кижизидилге ажылының талазы-биле арга-дуржулга солчуушкунун чорудар.

МАССОВИКТЕР КОНКУРУЗУ.

Автономнуг республикаларның, крайларның болгаш Россия Федерациязының культура-массалыг ажылының организакчыларының зона аайы-биле конкурузу Улан-Удэге болган.

— Бо конкурсту эрттирер чер кылдыр Буратиянның найысылалын шилип алганы таварылга эвес. Улан-Удэ—Сибирьниҥ болгаш Ыраккы чөөн чүкүүн культура төптериниҥ бирээзи. Бо хоорайда дөрт театр, күрүнеҥ «Байкал» ыры база танцы ансамбли ажылдап турар — деп, жюри даргазы В. Бутров чугаалады.

(СЭТА-ның корр.).

Советтер амыдыралы

ХӨЙ-НИИТИГЕ ДАЯНЫР

Ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем район Советиниҥ күүскому хөй-ниитиниҥ корум-чурум камгалалының болгаш арагалаашкынга удур демиселдиҥ айтырыгларынга тураскааткан семинар-хуралды эрттирген. Аңаа кодээ Советтериҥ күүскомнарының, улус-чу дружина штабтарының, эш хуузунуҥ судтарының, арагалаашкынга болгаш алгоголизмге удур демисел талазы-биле райкүүском чанында комиссияның, хөй-ниитиниҥ корум-чурум камгалалының милицияга дузалаар пунктуларының даргалары болгаш өске-даа эштер киришкен.

Хөй-ниитиниҥ корум-чурум камгалалы, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел талазы-биле айтырыгларга хамаарыштыр илеткелдерни райкүүскомнуҥ даргазының оралакчызы Ч. Шулуу-Маадыр, районнуҥ улуг эмчизи А. Намчак, район прокурору Д. Мижит олар кылганнар.

Улусчу дружиналарның ажылын улам сайзырааңгайжыдарының сорулгаларын райкүүскомнуҥ иштики херектер килдизиниҥ начальнигиниҥ оралакчызы М. Кыныраа таныштырган.

Үстүнде ажылдарны чөрүдүп турарының дуржулгазын хуралдың киржикчилери солушкан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

ҮЛЕГЕРИН КӨРГҮЗҮП ТУРАР

Берт-Даг кодээ Советиниҥ болгаш Берт-Даг суурда хөрээженнер чөвүлелиниҥ удуртулгазы-биле 12 агитквартира ажылдап турар. Олар айда, кварталда кылыр ажыл планын чогааткаш агитквартира бүрүзүнде дерип кылган тускай булуҥнарның көскү черлеринде аскылаан.

Сөөлгү үеде № 10 агитквартираның ажыл-чорудулгазы дыка эки-жээн. Кодээ Советтиҥ депутады, хөрээженнер чөвүлелиниҥ кежигүнү Каарган Конгар агитквартираның ажылын эки удуртуп турар.

К. Конгар суурда уран талантылыгларның бирээзи. Ол агитквартадлың концерттериндеҥ чыдын калбас, тааланчыг үнү-биле бо-ла ырлап үнүп келир. Көрүкчүлер ону уткып турарлар. Конгарның удурткан агитквартиразынга хамааржыр кудумчуларның чурттакчылары шефтерге бир дем-биле үнүп, хуралдарга идепкейлиг киржип келгеннер.

Агитквартираның төвүн комунист Галина Далааның бажыңында тургускан. Ол агитквартираның булуҥунда:

Өг-бүлеге сүмелер, класстар аайы-биле өөреникчилериниҥ болгаш школа назыны четпээннериниҥ даңзызы, Маадыр нелер дээш өске-даа агитквартирага хамаарылгалыг бүгү-ле чүүлү оон көрүп алыр.

Эрткен чайын суурнуҥ агитквартираларының аразында болган чечек делгелгезиниҥ бирги черни № 10 агитквартира ээлээн. Чоокта чаа хоочун башкы Чооду Куураңмай ол агитквартирага «Өг-бүле бюджеди» деп беседаны кылган.

Ол агитквартирага хамааржыр Б. Сирзенмаа, Б. Бичеуруг, Г. Далаа олариҥ бажыҥ-балгады арыг-силиг, уругларының өөредилгези эки. Ынчангаш олар чүгле агитквартирага эвес, харын суурнуҥ өске чурттакчыларына үлегерин көргүзүп турарлар.

М. ДЫРТЫЯ-ООЛ.

Кежээниҥ мурнунда—хүндү

Хову-Аксының чылыг күжүбиле ажылдаар электри станциязында алдын холдарлыг, алдар-аттыг ажыл-ишчилер эл-бек. Оларның бирээзинге ээлчег начальниги аныяк специалист Михаил Васильевич Рожковту хамаарыштырар апаар. Энергетиктериниҥ 4 ээлчегериниҥ бирээзинде даады аныяктар чыыдган. Ол ээлчегни эш Рожков баштаандан бээр байдал экижип эгелээн. Күш-ажылдың культуразы белээн, чурум-сагылга үрээр чорук соксаан. Ээлчег коммунистиг күш-ажылдыы болур дээш демисежип турар.

Чоокта чаа М. Рожковту партия кежигүнүнүҥ кандидадынга хүлээп алганы—ооҥ төлептиг ажылын белги-биле үнелээниниҥ херечизи. Михаил Васильевич Черногорск хоорайга даг техникумун доосхан. Аңаа өөренип турган-ла бүдүүрүлге практиказын бистиҥ ТЭЦ-ке эрттирген. Ол алызындан идепкейлиг, чогаадыкчы сонуургалдыг кижи. Өөредилгезин доосхаш-ла бо электростанцияга ол кээп ажылдааш, аңаа ажылчындан ээлчег начальниги чедир орукту эрткен. Тодаргайларга, Михаил Васильевич маңаа 9-ку беш чылдың баштайгы чылында келгеш, ам доозукчу чылының нүүрүн көре берген ол. Ээлчег начальниги амгы үеде ТЭЦ-тиҥ комсомол эге организациязының секретары хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турар. Ооҥ удурткаары комсомолчулар спортчу маргылдааларга коллективтиҥ атаалдарын каш удаа төлептиг камгалап, тиилелгелерни чедип ап келген.

Тодарадыкчы 1974 чылда бистиҥ ТЭЦ чыл планын ноябрь 14-те күүседип, плацдан ажыр 3 млн. 160 муҥ киловатт-шак электри энергияны берген. Ынчаарга камналга 135 муҥ рубль болган. Комбинаттың цехтериниҥ аразындан кара чаңгыс ТЭЦ эрткен чылын шак ындыг бедик орулгалыг ажылдаан. Бо бүгү күш-ажылчы чединшкиннерде Михаил Васильевич Рожковтуҥ үлүү база улуг дээрзи билдингир.

Ч. СОДУНАМ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ИЗИИ-БИЛЕ ДЕТКЕЭН

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). 1975 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниҥ планын хуусаа бетинде күүседири дээш бүгү улустуҥ социалистиг чарыжын калбартырынче МАРН-ның кыйгырыын моол найысылалдың ажыл-ишчилери изии-биле деткээн. Улан-Баторнуҥ үлетпүр бүдүрүлгелериниҥ коллективтери ажыл-ишчи, чаа-чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Социалистиг чарыш бешки беш чылдың доостур чылын шилчеп ажыл-ишчылы болдурар лозуҥнуг.

Үлетпүр ажылдакчылары бүдүрүүшкүн хемчээлиниҥ болгаш продукция сайгарарының талазы-биле беш чылдың доостур чылының планын декабрь 25-те күүседирин хүлээнгеен. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган бүдүрүүшкүн хемчээлиниҥ немелде өзүлдезиниҥ 90 хуудан эвээш эвезин чедип алыр деп сорулга салып алган.

Демир рудазы

БЕЛГРАД. (СЭТА). Босния Республика биле Гецоговинада Приедор хоорайының чоогундан геологтар хөй демир рудалыг чер тыпкан. Ооҥ курлавырын тускай эртемниглер 430 миллион тонна деп үнелеп турар.

Ол черге рудник тургузар дээн Югославияның эҥ улуг рудниги ол болур. Аңаа демир-орук тудар болгаш электродамчыдылга шугумун шөйүп чедирер. Тудуг доозулган соонда чылда казар демир рудазы 5 миллион тонна болур.

Злобиннің аргазы-биле

БЕРЛИН. (СЭТА-ның корр). ГДР-ниҥ тудугжулары ам Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Злобиниҥ аргазын ажыглаан, чуртталга тудуунга ажылдаарының бүдүрүкчүзүүн улам бединдериниҥ чугула курлавыры кылдыр ону үнелеп турар. Ол арганы ёзугаар республиканың бажыңнар тудар комбинаттарының 132 шууштурулга шугумнарының 58-и ажылдап турар.

Совет чаартыкчының аргазы бодунуҥ ажыктының ГДР-ниҥ найысылал тудугжуларынга онза тодаргай бүзүредип көргүскен. Берлиниҥ бажыңнар тудар комбинаттарының ол арганы шиңгээдип алган үш шууштурулга шугумунуҥ коллективтери эрткен чылын пландан ажыр 135 аал ишти чурттаар бажыңнарны чонга хүлээдип берген, квартира бүрүзүнге онаштыр чарыгдаллар үндүрерин 145 марка акша хире хемчээлдиг эвээжеткеш, монтаж ажылдарының шынарын бедиткен.

Чедип алган түңнелдериниҥ ГСЧП ТК-ның декабрь пленумунуҥ айтымышкынарының шинныын бадыткаан. Ук пленум Н. Злобиниҥ аргазын ажыглаарын эргежок чугула деп айткан. Бистиҥ комбинатывыста бо чылын ол арганы ёзугаар ажылдаарынче база дөрт шууштурулга шугумун шилчидер деп, инженер-тудугжу П. Блеттерман чугаалаан.

Беш чылдың доостур чылында ГДР-ниҥ найысылалынга ийи чаа квартира бүрүзүнүҥ бирээзин од совет чаартыкчының аргазы-биле тудуп турган.

Н. БАБЫКИН.

Национал хөгжүлденіҥ оруу-биле

Азияның, Африка биле Латин Американың колонализм дарлалыңдан хосталган чурттарында национал экономика, культураны хөгжүдери тулуктеп турар. Ол сорулгаларга дүүштүр ажыл-агыйның эҥ чугула адырларын национализастаар ажылды чорудуп, ада-чурттуҥ кадрларын белеткээрин сайзырааңгайжыдып, кадык камгалалының системазын экижидип турар.

Хөгжүп орар чурттарның дешилгелериниҥ бүгү эгелээшкиннериниҥ Совет Эвилели улуг ачы-дузаны чедирип турар.

КАБУЛ. Өөнүүвүс Совет Эвилели Афганистанның малярия аарыг-биле демисежириниҥ улуг болгаш дээштиг ачы-дузазын чедирип турар деп, Афганистанның малярия институ-М. Нушинниҥ демдеглээнин ёзугаар алырга, хөй-хөй можуларда чурттан турар 9 миллион ажыг кижини медицина контролюнга алган.

БУРЖУМБУРА. Руанда Республиканың чаза национал башкы кадрларны белеткээринче улуг кичээнгейни салыр.

Руанданың эге болгаш өртүмак школаларынга мергежилдиг башкылар белеткеп бээриниҥ херээнге Бутараның башкы институду эвээш эвес улуг-хуулуу киирип турар. 1966 чылда тургустунган ол институт национал башкы кадрларны белеткээрининиҥ шынап-ла төөу болу берген.

Институттуҥ башкыларының хөй нуруузу—Совет Эвилели-биле чергелештир өске-даа чурттарга дээди эртем чедип алган руандылар. Бо өөредилге чылында институтка 15 руанды, оларның аразында—Москваның В. И. Ленин аттыг башкы институдун доосхан Улизеки Оригене башкылап эгелей берген.

ДЕЛИ. Индияның экспорту сөөлгү чеди ай дургузында 37 хуу көвүдээн деп, Индияның садыг министерствозунуҥ төлөлекчизи Б. Маллик дыңнаткан. Ооҥ-биле капсырлаштыр чигир, пос-таавы болгаш машинаны тудуунуҥ продукциязы чижектиг бараавнар экспорту 2020 миллион рупий өскен.

Индияның эҥ улуг штады Уттар-Прадештың чазааның чанында тургустунган өөредилге айтырыгларының тускай комитеди ук штатта хуу кижилериниҥ дөрт муҥ хире школазын национализастаар деп саналдаан. Чуртка өөредилге системазы социал-экономика чаартылгаларын боттандырарының, бижик билбес чорукту узуткаарының болгаш индий улустуҥ культура деңнелин бедидериниҥ дээштиг чепсээ болган турар ужурлуг деп, саналда айыткан. Комитет чоннуҥ эҥ ядыыларының эрге-ажыктарына дүүштүр улус өөредилгезиниҥ системазын калбартырынга 350 миллион рупийни үндүрүп бээрин база саналдаан.

(СЭТА).

БИЕЭГИ-ЛЕ НЕГЕЛДЕЛЕРИ

ВАРШАВА. (СЭТА). ГФР-ниҥ барыын болгаш соңгу талазында Польшаның дешискээрчерлерин «1945 чылдан бээр Польшаның эргелелинде турар» кылдыр айыткаш, ГФР-ге 1975 чылдың бир календарын парлап үндүрген-дир деп, «Варшава жиче» солунуҥ Боннда корреспондентизи дыңнаткан. Ол календарларны «Франкфуртер альгемайне» солуниҥ чагыын ёзугаар парлап үндүрген. Польшаның ук корреспондентизиниҥ демдеглээнин ёзугаар алырга, ол солун ынчалдыр парладып алган календарларын онза чугулалап үнелээн хереглекчилериниҥ бедек кылдыр берип турар, ынчангаш ону «Хартаачының күндемдеглели» дээн аттыг кылдыр парлаткан.

ФАШИЗМГЕ УДУР МИТИНГ

РИМ. (СЭТА). Флоренцияга фашизмге удур улуг митинг болган. Аңаа 100 муҥ ажыг кижи киришкен. Неофашистериниҥ кемниг херектер үүлгедип турган, чуртуҥ байдалын бергедип алыксан турарынга боттарының киленеп удурланганын илергейлээр дээш, хоорайның төп шөлүнге демократтыг партияларның болгаш организацияларның төлөөлекчилери, хоочун партизаннар чыылган. Эмполи хоорайга фашист Марио Тутини тудуп алыр болгаш ооҥ бажыңын үжээр дээш чөпшээрелдиг чеде берген полицейжилерни ол идегеттиҥ боолап өлүргеш, сөөлгү үеде база бир херек үүлгеткениниҥ холбаштыр ук митингини организастаан.

Италияның профэвилелдериниҥ чаңгыс аай федерациязының өмүнээзинден Италияның ажыл-ишчилериниҥ профэвилел конфедерациязының секретары Паолуччи ол митингиге чүве чугаалааш, кемниг херектер үүлгедип турар фашист идегеттерни ийи-чаңгыстап өстеп тударын хоомай деп медегдээн. Чазак болгаш суд органнары фашистиг организацияларны сойгалаарынче база оларның ажыл-чорудулгазын акша-хөрөнгө-биле хандырып турарларны илередириниҥ күжениишкиннерин угландырар ужурлуг деп, ол айыткан.

Капиталистиг чурттарда

Соңгулда доозулган

БАНГКОК. (СЭТА). Таиландыга январь 26-да болган бүгүнити соңгулданың түңнелдерни чарлап үндүрген. Аңаа соңгукчуларның 40 хуу хирезиле киришкен. Боттарының кандидаттарын депшиткен 42 партияның чаңгызы-даа парламентиниҥ чазаж тургузарынга эргежок чугула болур олуттар саныың хөй нуруузун чедип албаан.

Национал хуралга 269 олутту 21 партия аразынга үлешкен. Чуртта эҥ хоочун консервативтиг демократтыг партия 71 олутту, 1973 чылдың октябрьда дужүрткен Киттикачорнуҥ шериг ёзу-чуруму-биле харылзаа тудуп турган баштыңнарлыг социал чөптүг чорук партиязы эки организастаттынган болгаш акша-хөрөнгө-биле хандырып турарларны илередириниҥ күжениишкиннерин угландырар ужурлуг деп, ол айыткан.

Сени Прамоттуҥ демократтыг партиязы Таиландының чаа чазаан тургузар дээш өске партиялар-биле эвилелдежириниҥ белен деп, ук партияның ол баштыңы медеглээн. Чүгле Киттикачорнуҥ ёзу-чуруму-биле сүдчээлешпейн, ат-алдарын бакшыратпаан партиялар-биле ынчалдыр эвилелдежип болур деп, ол партияның төлөөлекчизи телевидение дамчыштыр демдеглеп чугаалаан. Аңаа хамаарыштыр национал шуулганга 40-не олут алган центристиг үш партияны ол алаан. Чазак тургузарынга ол-даа хоомай. Демократтыг партияны эмин эрттир эзергек үеелдиг деп саналаш олар ооҥ-биле дем каттыштырарындан база ойталап турар. Ындыг болганда, демократтыг партия хөй нуруу болурунга эргежок чугула №85 олуттуг болурун болдунга хандырып алыр дээш бир болза биче партияларның аразындан эвилелчилер дилээр, чок-ла болза мооҥ мурнунда ёзу-чурум-биле сүлчээлежип турган партияларның баштыңнарынга чаннып эзрежир ужурга таваржыр

ЧОГААЛЧЫНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ

Тиилелгениң 30 чылынга

Дайын үезинде Совет Эвилелиниң хөй санныг чогаалчыларының өжөэн-килеңи хайнып, дайзынны көөр хөниү чогун, Төрөэн чуртунга, улус чонунга ынакшылып илергейлеп, тиилелгеже чоннуң хей-аъдын олар көдүрген болгай.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, фронтуның артыы тылын быжыглаары дээш ажылдап турган кижилер Тиилелге хүнүн чүгле байырлал кылдыр көөр эвес, дайзынны тиилеп үнеринге дуза бооп турган бүгү-ле үүлдерни сактып кээрлер.

Каа-Хем кожуунуң арбан, сумуларын кезип, Кызыл Шеригже чорудар шилиндек аъттарны шинчип, тып чораап, Сарыг-Сеп суурга келдим. Хамык улус төп кудумчуның олбо чарында чыылган тур. Бир көөрүмге, Араттың аъттыг кызыл шериниң полугу чыскаалыпкан, тугу хөлбеңнээн, кудумчуну өрү ырлавышаан, марштап чоктап орлар.

Амыр-чыргал бүргеп шыпкан
Амы-тындан артык Төрөэн чурт
Хамык оглун дөгерезин
Кайын тура кыйгырып туру:
— Эзертенгеш, аъттаныңар!
Эрге-шөлээ хосталга дээш
Тулчуушкунче! Тулчуушкунче!

Тура дүшпейн бурунгаар!

Ырының өткүт-чилиг сөстери, чүректи хөлзедип кээр аялгазы кижиниң хей-аъдын көдүрүп кээр турду. «Тулчуушкун» деп шүлүк солунга парлаттынганда номчаан мен, ол ам ыры апарган-дыр дээрзин дораан билгеш, кыдырааш үжүлгаш, ырының сөстерин (номчаан-даа болза) база катап бижип ап, үннүң бедиг, чевызай бээр черлерин демдеглеп апкан мен.

Кожуун чериниң бажыңының эжиннге кыска митинг эрткен соонда ревшериглер ырлашкаш, базыптылар:

... Эзир куш дег, эрес эрлер
Эргим ынак төрөэн чуртунга,
Чаңгылаанган даглар ышкаш,
Чаңгыс үнүг харыылап турлар:

Ада-чурттуң хосталгазы,
Арат чоннуң чыргалы дээш
Тулчуушкунче!
Тулчуушкунче!

Тура дүшпейн, бурунгаар!

Ырының сүрлүг-күштүүнге чер шимчеп, ооң сөстерин дакпырлап турган ышкаш; сирлеңнеп шимчеп турганзыг сагындырды. Сарыг-Сеп чоогунуң бедик Кускуннуг, Үрүң-Хая, Баян-Сагаан даглары бот-боттары үн алчып, чаңгыланып, ырны дакпырлап турганзыг.

Кожуунга ревшериниң дайынчыларының походу эрткен соонда «Тулчуушкун» чер болганга диңмиреп үнген. Хурал чыыш-даа, оюн-тоглаа-даа болган черлерге «Тулчуушкун» улам чидни-биле чаңгыланып турган. Ополченниериң өөредилге чыыжынга-даа — «Тулчуушкун», уругларның шериг оюнунга-даа — «Тулчуушкун».

С. Пюрбюнүң «Тулчуушкун» деп шүлүү ыры бооп хуулаа бергеш, күш-ажылчы араттарның дайын үезинде ынак ыры болу берген.

«Кызыл кош» деп шүлүктүң парлалгага көстүп үнүп келгени — фронтуга белек чыып ажылдап турган кижилериң күштүг чепсээ болу берген. Аңаа холбаштыр бир чижекти сактыр-дыр мен.

Бүрен сумузунуң Авыйган деп черде каш огнүң инек малынга аарыг дегген деп медээ алгаш, олче бар чораап, Улуг-Ажыктың Бурганныг-Аксы деп черде аалга дүшкеш, өгже кел чор мен. Өгде бир-ле кижи (үнүн тапырым ышкаш), «Кызыл кошту» номчааны дыңналды.

— Анаа-ла сааладыр номчуй бербейн, аянныг номчуур болдур ийни, оол—деп, сумунуң нам комитединиң секретары Ензактың үнү дыңналды.

Өгге кирип келдим: Ензак, Сандый, Назычап, У. Чимбин, Б. Чимбин, Дөштүгбей суглар бөлдүнчүп алган олурлар. С. Пюрбюнүң «Кызыл кожуун» чап-чаа номчуп дооскан Сой чурттуг С. Сырат-оол дери-бузу шаалаан арнын чоткан-тур.

— Ам тарап аъттаныр бо-ла бис, аа?—деп, У. Чимбин чугааланды.

— «Кызыл кошту» шуптувус Сырат-оол ышкаш номчуур болзувусса, эки-ле-дирем. Кызыл Шеригге белээн тудуп турар кижиниң сеткилинге дыкала тааржыр-дыр—деп, Сандый мындыг.

—Эки-даа, багай-даа артистер болгай-ла бис, оозу канчаар, белек чыып чораан кижи бүрүзү «Кызыл кошту» ыяапла ажыглаар херек—деп, Ензак түңнеп чугаалады...

... База бир чижек. Тыва эки турачы танкычылар фронтужа аъттаныр деп баргаш, оларның кажан найысылалдан үнери биске дыңналган. Ынчангаш үделгениң шагын манап турган бис. Кызылдың радиозу чугаалап-ла үндү. Эки турачы танкычыларны үдээн митинг караавыска көстүп турду. Үдеткеннер чорупканын чугаалаптарга:

Амыр-чыргал бүргеп шыпкан
Амы-тындан артык Төрөэн чурт
Хамык оглун дөгерезин
Кайын тура кыйгырып туру:
— Эзертенгеш, аъттаныңар!
Эрге-шөлээ хосталга дээш
Тулчуушкунче!

Тулчуушкунче!

Тура дүшпейн, бурунгаар!— деп, «Тулчуушкуниң» сөстери диңмиреп кээри билек, Каа-Хем районнуң төвүнүң чурттакчылары, оларның аразында тускай эртемниглер бут кырынга турупкаш, чиртиледир ырлап, ополченчи ёзу-биле черни тепсеп турганывысты ам-даа сактып кээр мен...

Тыва эки турачылар «Тулчуушкун»-биле үдеткеш, ол ырыны өөренип тургаш-даа, дайын шолунге-даа ырлажып, боттарының дайынчы хей-аъдын кирип чораннар. Эки турачы чораан, ам «Бүрен» совхозта хойжу бригаданың бригадири П. Балган-оол: «Тулчуушкун» дээрге, чүгле бисти хей-аът кирип, сергедип турган эвес, төрөэн Тывавысты, бисти үдеп каан чонувусту сагындырып, кээр чораан...»— деп чугаалап орар.

Мээң чаңгыс чер чурттугларым П. Балган-оол, Н. Лопсан, Т. Бамба, С. Дондуп «Тулчуушкунну» ырлажып чораан чаалашкаш, тиилекчилер боп чанып келгеннер, а С. Тоючук, С. Сундуй-оол, С. Шойдак олар тулчуушкунче тура дүшпейн бурунгаар базып чораан, маадырлыы-биле амытының ышкынганнар.

Араатан немец фашизм бастырып каан соонда, Сергей Пюрбюнүң Тиилелге темазынга бижээн чогаалдары база диңмиреп үнген. «Тиилелге» деп шүлүктен мыя бо одуругларны көрүптээл!

Өрт дег, кыпкан
чаа дайын
шөлдерниге
Өлүм бисче холун сунуп,
сүрүп турда,
Дайынчының төнген шинээн
сергедиптер,
Таварлашкан өлүм
коргуп,
чайлай дүжер
Чаңгыс бодал,
күштүг күзел —
Тиилелге...

«Тиилелгениң чаа чылы», «Дайынчыга мактаал», «Иениң сөзү» болгаш Тиилелгеге тураскаатканы өске-даа шүлүктер Төрөэн чуртунга кызыгаар чок ынак патриотчу кижиниң сеткил-сагыжындан төрүттүнүп үнгеш, уран демир-үжүү-биле сиилбиттинген.

Чогаалчы Тиилелгениң 30 чылынга чаа белекти тудар дээрзинге бүзүреп турар бис.

С. ТАМБА,
шүлүкчү.

Мөңгүн-Тайганың девискээрни бүдүш талазы-биле элээн онзагай. Ыяш болгаш чадаң үнүштер безин чок шаттар, ховулар районнуң девискээринде делгеми-биле чаптылган. Мындыг черниң чурумалы база бир янзы чараш. Ооң бирээзи бо-дур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ «Кыштагда аал» деп фотозтюду.

• Спорт •

Роднина биле Зайцев мурнавышаан

Копенгагенниң «Бродибюкхалле» деп катогунга Европага фигурлуг конькилээшкин талазы-биле чемпион атка делегейниң алды дакпыр чемпиону Ирина Роднина биле ооң кады чүнгулаар эжи Александр Зайцев олар эжешкек спортчулар маргылдаазынга ыяап-биле күүседир кыска программаныг соонда мурнап турарлар. Оларның нинти баллы 35,46 болган. Шупту судьялар оларга бирги черни берген.

ГДР-ден келген спортчулар Роми Кермер — Рольф Эстераих болгаш Мануэла Гросс — Уве Кагельман олар нинти, үшкү черлерде. Оларның нинти баллдары тус-тузунда 34,75 болгаш 34,21 болган.

Ленинград хоорайдан келген спортчулар Мария Леонидова биле Владимир Боголюбов — бешки, москвачылар Надежда Горшкова, Евгений Шеваловский — алдыгы черлерни ээлеп турарлар.

(СЭТА).

Ужуражылга

Хостуг хүрештиң совет спортчулары АКШ-тан бистиң чуртувуста келгей ол чурттуң хостуг хүрешке шилиндек командазы-биле чаңчыл болган эш-хуузунуң ужуражылгазын эрттирип, чаа спортчу сезонун ажыткан.

АКШ-тың шилиндек командазының составының хей кезин агыяктар. Мөгелериң эң бичези —19 харлыг, Чикаго чурттуг Митель Салин (48 кг), эң улуу — Лэрри Амудсон (90 кг) болуп турар. Ооң хары ам 29.

ССРЭ биле АКШ-тың хостуг хүрешке шилиндек командаларының баштайгы ужуражылгазы январьның 28-те Армениянның төвү — Ереван хоорайда болуп эткен. Аңаа бистиң мөгелеривис аалчыларын 8:2 санга тиилээн.

Эш хуузунуң ужуражылгалары ам-даа улаңчылаар.

СЭТА).

Спортчу маргылдаа

Болейболга «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчын комитединиң кубогу дээш маргылдаа Чааты ортумак школаның спорт залында болуп эткен. Аңаа беш шилиндек команда киришкен.

Спортчу чилиг демиселдиң түңнелинде «Х Улуг хурал» колхозтуң спортчулары чаңгыс-даа командага уттурбайн бирги черже үнген.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Телевидение

ЯНВАРЬ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—**«Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазы».** Герман Демократтыг Республика.
9.35—**«Эртемденге сос».** Академик В. И. Смирновтуң чугаазы. Өңүүт көрүзүг.
9.50— А. С. Пушкин—**«Моцарт биле Сальери».**
10.45—**«Шупту чаңгызы дээш, чаңгызы шуптузу дээш».** Ленинградтан дамчыдылга. Өңүүт.
11.50— Медээлер.
12.00— Узбек ССР-ниң Кашкадарья облазының боттывыгыр уран үүл киржикчилериниң концерти. Өңүүт.
12.30—**«Шоваа кыс».** Уран-чечен фильм. Өңүүт.

КЫЗЫЛДАН

13.55— Документалдыг фильм-ер программазы: **«Мен, Украинаның партизаны...», «Тараачыннар».**

МОСКВАДАН

15.50— Телекөрүкчүлерийн айтырыгларынга ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүү В. Г. Афанасьев харылзар.
16.20—**«Частың он чеди шинчизи».** Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
17.30—**«Ye».** Информастыг программа.
18.00—**«Шоваа кыс».** Уран-чечен фильм. Өңүүт.
19.25—**«Спортлото»** тиражы. Өңүүт.

КЫЗЫЛДАН

19.35—**«Тываның неделязы».** Информастыг программа.
19.45—**«Чараа-чечен».** Шоодуг-луг тележурнал.
20.00— Телемедээлер.
20.10—**«Неделяда болуушкуннарның таймылбыры».**

МОСКВАДАН

20.20— Фигурлуг чүгүлаашкынга Европа чемпионады. Эр улус. Хостуг программа. Даниядан дамчыдылга. Өңүүт.
21.20—Телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүү В. Г. Афанасьев харылзаар.
21.50—**«Частың он чеди шинчизи».** Хой сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы.
23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аазыр, чагбас. Барыын чүк углавышкынныг хаттың күжү кошкан. Агаарның температурязы даглыг районнарга 14-19, арткан-нарынга 23-28 градус соок болур.

Кызылга агаарның температурязы 23-25 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларда

ЯНВАРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Хууда амыдыралы»** 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.10, **«Проша тажы»** 10.40, 12.24, 14.10, 15.55, **«Оливер»** (2 сериязы кады) 17.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыныды 10.00, **«Есения»** (2 сериязы кады) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Уттундурган тоолдарның кашпалы»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Номнарны—көдээ ишчилерге

Совет чазак болгаш коммунистиг партия амгы үеде көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Бо айтырыг талазы-биле республиканың көдээ ишчилериниң мурнунга улуг сорулгалар салдынган. Ону чогуур өйүнде шилтиирлээринге көдээ ажылагый талазы-биле номнарны пропагандалаары, ажылдың мурнакчы дуржулгаларын нептередири, тускай эртемниглериниң мергежилин бедидери болгаш көдээ ажыл-агый эртеминиң чедишкиннерин тайылбырлаары улуг рольду ойнаар.

Өөктүң көдээ библиотеказында бо ажыл эки чоруттуп турар. Ында 14972 янзы-бүрү номнар бар. Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларына хамаарышкан булуңчугаштарны шимеп, каастаан. Ылаңгыя кол кичээнгейин көдээ ажыл-агыйның мурнакчы дуржулгаларын тайылбырлап бижээн литератураны нептередир ажылче угландырган «Мурнакчы дуржулганың булуңчугажын» каастап шимээн. Ында совхозтуң социалистиг хүлээлгезин аскан, малчыннарга, саанчыларга, механизаторларга, суггатчыларга хамаарышкан номнарны тускайлаан. Ол-ла булуңчугаштa республиканың ажыл-агыйларының мурнакчы дуржулгазының болгаш чедишкиннериниң дугайында республика солунларынга парлаттынган үүлдерни кескеш тускай кадагалап турар. Ооң аңгыда номчукчулар ортузунга көдээ ажылагыйга хамаарышкан янзы-бүрү ажылдарны чоруткан. Лекциялар, беседалар, тематиктиг кежээлер болгаш номнар делгелгелери эрттиреде совхозтуң тускай эртемниглеринге даянып турар. Часкы тарылганың, чайгы сиген кезилдезинің, күскү дүжүт ажаалдазының изиг түлүк үезинде, малчыннарга көжүп чоруур номнар, плакаттар, фоточуруктар делгелгелерин чорудуп, эртем тайылбырлыг киножурналдарны доктаамал көргүзүп, аңаа хамаарышкан тайылбыр ажылын эрттиргилээн. Номчулга залында «Сецээ, механизатор», «Малчынның номчугажы» дээн чергелиг көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларынга хамаарышкан литератураны аңгылап делгээн.

Библиотеканың көдээ ажылагый литературазын чон ортузунга нептередир ажылы колхоз, совхоз удуртукчуларының болгаш тускай эртемниглериниң ажыл-чорудулгазы-биле сырый холбаалыг болур ужурлуг. СЭКП Төп Комитединиң бо чылдың январьда хүлээп алганы «Колхоз, совхозтар удуртукчуларының, тускай эртемниг кадрларының мергежилин бедидериниң болгаш катап өөредириниң талазы-биле көдээ ажыл-агый органнарының ажылының дугайында» доктаалын өөренип көрбүшаан, «Өөк» совхозтуң удуртукчулары «Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге библиотекаларның дузазы» деп темалыг мурнакчы дуржулганың школазын тургускан. Ону библиотека эргелекчизи З. Немкина удуртуп турар.

Бо талазы-биле чүгле чаңгыс «Өөк» совхозтуң библиотеказының ажылы-биле каксы таныштырдым.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга агитмассалыг ажыл чорудулгазы «Саян», «Бүрен» совхозтарда болгаш республиканың өске-даа ажыл-агыйларында эки организастаттынган. Ындыг-даа болза, бо ажыл өске ажыл-агыйларда ам-даа кошкак.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бо айтырыгны кол кичээнгейге алза чогуур.

С. ООРЖАК,
республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының көдээ ажыл-агый килдизиниң улуг библиограви.

МОСКВАДАН КЕЛГЕН

Чиңге демирни ийи кадагга халаңайып турар кылдыр сценага азыптар. Ооң кырынче цирк артизи Валерий Зайченко үне халааш, хостуг кылаштап, бөмбүктер, дээрбектер-биле ойнап, улай каап турда магалыгла. Ооң илби-шиди көргүзүп, хылыш бижектер-биле оюн көргүзүтлерин сөс-биле дамчыдары берге. Дижи-биле бир бижектиң сывындан ызыргаш, ооң бажыңга узун хылыштың шиш бажын тургузуптур деп чүвеге мергежил-ле херек. А клоун Анатолий Кроликтиң солун, каттырынчыг көргүзүтлерин канчап магадавас боор.

Ол клоун чамдыкта илбилеп, танцычы Владимир Антоновтуң матрос, мексикан танцыларының соон дарый танцылай кааптарын, номер бүрүзүнүң соонда каткы-хөглүг көргүзүтлерин көргүзерге көрүкчүлер чир-шоң дүжүп азы элдепсинип, сонуурган ора ийи шак чыгыы үнген концерттиң эрте бергенин черле эскербес.

Чарлакчы Валерий Голубицкийниң солун чугаалары, Тамара Стрельниковаың, Э. Колмановскийниң «Эрлер», П. Айдоницкийниң «Мөңгүн кудалар», А. Цветковтуң «Золушка», В. Дмитриевтиң «Аас-кежиктиг хүн» деп ырларны күүсеткени көрүкчүнүң сеткилинге тааланчыг артып каар. Концерттиң үдекчизи Юрий Нефедовтуң аккордеонга аялгалары номер бүрүзүн кааспап турар.

Бо дээрге Москвадан бистиң республикада аалдап, келген эстрада-цирк бөлүүнүң концертиниң дугайында каш сөс-тур. Оларның концертинде сцена уран чүүлүнүң хей хевирлери кирип турар. Чүс катап дыңнаарының орнунга чаңгыс катап көөрү дээрге дээр болгай. Москва артистери республиканың районнарын кезин, чонга уран чүүлүн бараалгадып эгелээн. Солун концертче сиилерни чалап тур.

Бистиң корр.

ЧУРУКТАРДА: В. Зенченко сывырган демир кырында, Клоун А. Кролик-биле концерт удуртукчузу В. Голубицкийниң бир көргүзүү.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Бии-Хем районнуң культура албан черлериниң ажылдакчыларының мурнакчы дуржулганың доктаамал школазының ээлчеглиг өөредилге-семинары Туранга болуп эткен. «Белоруссияның партия организациязының идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер ажылының дугайында» СЭКП ТК-ниң доктаалынга үндезилээш, районнуң культура албан черлериниң кижизидиргe ажылын экижидер сорулгаларының дугайында илеткелди партия райкомунуң пропагандa болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. О. Хелин-оол аңаа кылган. Тоску беш чылдың доозукчу чылында күш-ажылчы планнарны, хүлээлгелерни күүседиринче ажылчы чонну мобилизастап, хей-аът киреринің талазы-биле культура одагларының ажылын идепкейжидер хемчегларге партия райкомунуң инструктору М. К. Сундуй доктаагаан.

Семинар-хуралга районнуң культура албан черлериниң 1974 чылда социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Библиотекалар аразында соцчарышка бирги черни район библиотеказы чаалап алган, а культура бажыңларының аразындан Туранның Культура бажыңы шылгараан.

А. САЛЧАК.

База бирээни

«Улуг-Хая» совхозтуң девискээринде бөрү көскүлеп апарган, ниитиниң-даа, хуунуң-даа малынга каражану таварыштырып турар. Ону узуткаар талазы-биле чүгле ачылар эвес, харын малчыннар база шылгарап турар.

Совхозтуң чылгычызы Дук Чамбаа чоскта бир бөрүнү өлүрген. Ооң-даа эрес болган кижи Ондар Кызыл-оол. Ол малчын алды бөрүнү өлүрген.

С. ОПУК-ООЛ.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

ЧЕЧЕК САДЫЫНДА... ЧААН

ПАРИЖ. Парижтиң дал ортузунда чечек садар магазиниң ээзи Лиан Серво, шимээн дыңнап кааш, садыглаар залче кире чүүрген, ооң аңгадаан, турэ дүшкен. Магазиниң делгег витриназы чанчарадыр чуурулган болган. Чечектерни, чечектерлиг саваларны, шарыышкын саазыннарын теве дывлаангылаштыр чашканнап каапкан. Аңаа чаан келгеш, кара турада аажылап турганы ол болган.

Ол чаан, ылавылаарга ёзулуг чаан-даа эвес, харын үш харлыг Иоми дээр доңен чаанчыгаш, «Булгион» цирктен дуруннан үнгеш, Серво угбайның садыынга шынап-ла кире дүшкеш барганы ол бооп-тур. Ол ук «моорлаашкынның» уржук, түңнелдерин шыжыгышкынбиле кайгап-харап турганының аразында демги Иоми кожазында магазиннериң делгеглерин ууй-чаза базып турган иргин.

Улуг хоорайның шөлээн байдалынга тааржып чаңчыкпаанындан, шог аажызын кара турада чаңнап турган чаан оглун аңаа дүвү-далаш-биле келдирткен өрт шериглери-даа, хайгыыл полиция-даа дыка үр үе иштинде чажыктырып чадап каан. Адак сөөлүнде «томзартыкчылар» «кем-херек» үнүп турган черге чаанчыгаштың незин келдирзе дээре деп дугурушкан. Аваазын көрүп кааш, шог оглу Иоми дораан-на томаарый бергеш, цирктен незин эдергеш чорупкан.

ХОВАР ДЭЭН ТҮ

СОФИЯ. Шипка суурнуң сонуургак төөгүүлериниң чыгган бурунгу шагының чоостарының түүзү Бумизматтың чок дээн күзели чораан. Суурнуң «Светлина» дээр номчулга бажыңының музейинде бистиң эравыстың-даа мурнунда IV болгаш III үүс чылдарда безин шуттуттунган болгаш Фракий кода-суурларны касканыңдан тывылган Энос, Херсонес хоорайларның сулделерин синлбээн грек чоостарны, бистиң эраның бирги үүс чылын демдеглээн Рим акша демдектерин делгээн.

VIII үүс чылдың баштайгы чартыында Ийнги Иван Асень дээр болгар хаанның үндүрген чоозу дыка солун. Янзы-бүрү үе-шагларда үнүп турган орус чоостар ук түүнүү ээлээн улуг келээн ээлен турар.

ТООЛАЙЛАРГА-ДАА ТААЛАНЧЫГ ЭВЕС

ТОКИО. Заднак дээр бөлүк сылдыстар туруунун барымдаалап, чыл санаар календарь ёзугаар Японияга 1975 чыл болза «кодан чылы» бооп турар. Ынчалдыкта ооң чоок төрелин болур тоолайга бо эгелээн чыл кандыг-даа өөрүшкү чаяавайн турар. Херектиң ужуру чүдел дээ, Японияның кадык камгалал болгаш социал хандырылга министерствозу хамык-ла чаа эм үүлдериниң күжүн хынаарынга тоолайларны ажыглаар деп планнаанында-дыр. Чогум-на харын шак ол узун кулактыг дузалакчылар япон фармацевт компаниялларының бүдүрүн үндүргенин чамдык уйгузурадыр эмнерниң кижи организминге хоралыын илередир арганы япон медиктерге берген. Ол-ла үеде күске, күжүгешнерге чоруткан ыдыг шепелде дуржулгалар кандыг-даа түңнел бербээн чүве-дир.

ШУУДУКЧУЛАРНЫҢ УЛАШКААНДА

КУАЛА-ЛУМБУР. Малайзияның соңгу-барын талакы эрнинде Пенанг ортулук Индий-Кыдаттан АКШ-че наркотиктер шуудуп эрттириниң кол өртээл чери апарган. Эрткен чылдың дургузунда тус черниң эрге-чагырганы ортулуктан 82 шуудукчу шунугайларны тутканы болгаш чүс килограмм хире чүүл-бүрү наркотиктерни хавырган. Ооң хей кезин кара-таакпының (опиум) чиг-эди болган, ону Таиландының, Лаостуң болгаш Бирманың кызыгаарлары тутчуп турар «алдын үш-булуң» дижир райондан ортулукка эккээр, а ооң соонда Гонконгуну азы Сингапурну дамчыштыр Катышкан Штаттарже өөгүрер турган-дыр.

Пенанг ам наркотиктериниң Мурдуу-Чөөн Азияда эң улуг рыногу бооп бар чыдар. Карааакпының кирип турар чигэдиниң улам хей нуруузуп ортулуктуң чажыт лабораторияларынга бүдүү герои, морфий кылдыр болбаазыраткаш, Малайзиже, Сингапурже Индонезияже болгаш ол кавының өске-даа чурттарыче дуюкза шуудукаш, сайгарып турар.

(СЭТА).

Уругларга белек

Тес-Хем районнуң Чыргаланды школазын улгаттыр тудар ажыл 1974 чылда эгелээн. Ооң мурнунда школаның өөренир класстары чедишпезиндеи ийи ээлчеглиг өөренин турган. 6 улуг класстарлыг, спорт залдыг немелде тудуг доозулган, хүлээп алган комиссия тудугнуң шынарын эки деп демдеглээн.

Бүгү класстары амгы үеним дериг-херексели-биле деритинген, чылыг, чырык; шак ол магалыг белекти бистиң уругларывыс алган. Школа бүрүнү-биле төпчүткен одалгалыг апарган.

Чаа чылдан эгелээш 360 ажыг өөреникчи чаңгыс ээлчегде өөренип эгелээн. Ол чорук башкыларга-даа, өөреникчилергеда таарымчалыг байдалды тургускан.

Ооң ынай 60 орунну чаа интернаттың тудуу доозулган, иштики шеверлел ажылдарын кылып турар. Ол база удавас ажыглалга кирер.

Д. ДИРЧИН.

Мактаалдыг ажылчын

Чаңгыс коллективке үзүктел чок үр үеде ажылдаары амыр эвес дээрзин кым-даа билир. Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык суурда ортумак школаның интернат ажылчыны Шонаа Доонашовна Күжүгет бодунуң шудургу ажылижинге ам 25 чылдар иштинде бараан болуп келген. Бо үе иштинде Күжүгет школаның аштакчызы, хеп чуур, чунарбажың, столовая ажылчынында-даа ажылдаан.

Ам 1971 чылдан бөгүнге дээр школаның хаваннарын хайгаараар ажылды дирекция Күжүгетке быжыглап каан. Чыл санында күрүнеге дужзаган хаваннарның ортээнге өөреникчилерге ажыктыг үүлдерни садып ап турар. Ылаңгыя интернатта даараныр, хеп чуур машиналар, радиоприёмниктер, көрүнчүктер, дорожкалар, чунар эт-херексел сөөлгү үеде көвүдээн.

С. ТАВА-САМБУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төөлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографилязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).

Тиражы 15086. ЧАГЫГ № 96.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00431.